

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDÍÍ

Mário Lénárt

**Domorodé obyvatelstvo v Latinské Americe
- komparativní studie**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.
Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a veškeré použité zdroje informací jsem uvedl v seznamu literatury.

V Olomouci 8. 4. 2019

.....

Děkuji vedoucímu práce RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za ochotu a odbornou pomoc.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Mario LÉNÁRT**
Osobní číslo: **R16436**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Téma práce: **Domorodé obyvatelstvo v Latinské Americe – komparativní studie**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových a environmentálních studií**

Zásady pro vypracování

Cílem bakalářské práce je komparativní analýza domorodého obyvatelstva v zemích Latinské Ameriky a Karibiku. Autor se zaměří na srovnání počtu, podílu, struktury a právního postavení domorodého obyvatelstva v jednotlivých zemích a pokusí se identifikovat příčiny rozdílů.

Rozsah pracovní zprávy: **10 – 15 tisíc slov**
Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Především publikace z produkce národních úřadů zabývajících se problematikou domorodého obyvatelstva a publikace vydávané International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA), zejména její ročenky The Indigenous World

: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **10. dubna 2018**
Termín odevzdání bakalářské práce: **13. dubna 2019**

V Olomouci dne 4. května 2018

L.S.

---

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

---

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

Obsah

1 Abstrakt	6
2 Úvod.....	7
3 Domorodci – vymezení pojmu a mezinárodně-právní ochrana.....	8
3.1 Mezinárodní definice pojmu „domorodec“	8
3.2 Instituce zabývající právy domorodých obyvatel	8
3.3 Zásadní mezinárodní dokumenty a dohody.....	9
3.3.1 Deklarace OSN o právech původních obyvatel (UNDRIP - United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples)	9
3.3.2 Úmluva o indiánských a kmenových lidech Mezinárodní organizace práce (ILO 169 - International labour organization)	10
3.3.3 Mezinárodní smlouva OSN o civilních a politických právech (ICCPR - International Covenant on Civil and Political Rights)	10
3.3.4 Mezinárodní úmluva o ekonomických, kulturních a sociálních právech (ICESCR - International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights).....	10
3.3.5 Mezinárodní úmluva na eliminaci všech forem rasové diskriminace (ICERD - International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination).....	11
3.3.6 Úmluva o právech dětí (CRC - Convention on the Rights of the Child)	11
3.3.7 Úmluva o eliminaci všech forem diskriminace žen (CEDAW - Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women).....	11
3.3.8 Úmluva o biologické diverzitě (Rio 1992, CBD - Convention on Biological Diversity)	11
3.3.9 Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (CITES - Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)	12
3.4 Účast latinskoamerických zemí na dohodách o právech domorodců	12
4 Indiánské komunity v Latinské Americe	13
4.1 Stav statistických dat a jejich získávání	13
4.2 Indiánské komunity: Jižní Amerika.....	14
4.2.1 Brazílie.....	14
4.2.2 Kolumbie	16
4.2.3 Venezuela.....	17
4.2.4 Ekvádor	18
4.2.5 Peru.....	18
4.2.6 Bolívie.....	20
4.2.7 Chile	21
4.2.8 Paraguay.....	22
4.3 Indiánské komunity: Střední Amerika.....	22
4.3.1 Nikaragua	22
4.3.2 Guatemala.....	23
4.3.3 Mexiko	24
5. Společné znaky a hlavní mezistátní rozdíly v postavení latinskoamerických indiánů	26
5.1 Identita, rozvoj a postavení ve společnosti.....	26
5.1.1 Sociální exkluze, chudoba a zranitelnost	26
5.1.2 Diskriminace a naděje na změnu	29
5.2 Migrace a urbanizace.....	29
5.3 Vzdělání	32
6 Závěr	34
7 Reference.....	35

1 Abstrakt

Cílem bakalářské práce je komparativní analýza domorodého obyvatelstva v zemích Latinské Ameriky a Karibiku. Autor se zaměří na srovnání počtu, podílu, struktury a právního postavení domorodého obyvatelstva v jednotlivých zemích a pokusí se identifikovat příčiny rozdílů.

Klíčová slova: Latinská Amerika, domorodé obyvatelstvo, lidská práva, Indiáni

The aim of this thesis is a comparative analysis of indigenous peoples in Latin America and the Caribbean. The author will focus on comparing the number, proportion, structure and legal status of indigenous peoples in each country and attempt to identify the causes of the differences.

Keywords: Latin America, indigenous peoples, human rights, Indians

2 Úvod

V roce 2013 si Světová banka vytyčila dva cíle, které přímo zahrnují domorodých komunit v Latinské Americe (dále jen „LA“): ukončit extrémní chudobu za jednu generaci a zlepšit prosperitu „dolních“ 40 % světové populace. LA je považována za region s největšími nerovnostmi na světě. Z celé populace LA tvoří domorodé obyvatelstvo 8 %, mezi chudými mají ale podíl 14 %. Zároveň 17 % všech obyvatel LA musí vyžít z částky nižší než 2,5 dolaru na den (Freire 2015). Spolu s Američany afrického původu podléhají indiáni mohutné společenské exkluzi, a proto i růst ekonomiky a prosperity zemí LA nemusí vždy znamenat odpovídající růst životní úrovně domorodých komunit. Zatímco mnohé studie mapují minimální posun v ekonomické inkluzi domorodých komunit do společnosti, země LA prošly velkými změnami v otázkách indiánské autonomie, práv a participace na státním rozhodování.

3 Domorodci – vymezení pojmu a mezinárodně-právní ochrana

3.1 Mezinárodní definice pojmu „domorodec“

V roce 1982 WGIP (United Nations Working Group on Indigenous Populations) schválila předběžnou definici, kterou naformuloval zvláštní zpravodaj José R. Martínez-Cobo, zvláštní zpravodaj pro otázky diskriminace domorodých populací. Definice má svoje limity, jelikož je primárně mířena na populace z prekoloniální éry, a proto nemusí zahrnovat vyloučené a marginalizované skupiny.

Domorodé komunity, lidé, a národy jsou ty, které mají historickou kontinuitu s předinvazními a předkoloniálními společnostmi, které se vytvořily na svých teritoriích, považují se za odlišné od jiných složek společnosti, které v těchto územích nebo na jejich částech dnes převažují. V současnosti tvoří nedominantní sektory společnosti, které se snaží zachovat, rozvíjet a předat budoucím generacím svá dědičná území a svou etnickou identitu jako základ pro pokračující existenci těchto skupin, v souladu se svými vlastními kulturními vzory, sociálními institucemi a právními systémy (OSN 1981).

Hlavní hybná síla týkající se formování indiánské identity pochází od postkoloniálních hnutí a historických dopadů na jejich populace evropským imperialismem. Patnácté zasedání stálého fóra o domorodých otázkách v květnu 2013 potvrdilo, že...

...původní obyvatelé (indigenous peoples) jsou charakteristické skupiny lidí chráněné mezinárodní a národní legislativou, která uznává jejich nárok na soubor specifických práv založených na jejich lingvistických a historických vazbách k danému území, které předcházely jeho následní osídlování, rozvoj a/nebo okupaci (OSN 2009).

3.2 Instituce zabývající právy domorodých obyvatel

Práva domorodých obyvatelství patří mezi hlavní priority OSN. Zde jsou její nejzásadnější instituce zabývající se jejich ochranou.

- Rada OSN pro lidská práva (HRC – Human Rights Council)
- Stálé fórum OSN o domorodých otázkách (UNPFII - United Nations *Permanent Forum on Indigenous Issues*)
- Zpravodaj OSN pro domorodé otázky
- Pracovní skupina pro otázky původních obyvatel (WGIP - Working Group on Indigenous Populations) Úřadu Vysokého komisaře OSN pro lidská práva (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights – OHCHR)

3.3 Zásadní mezinárodní dokumenty a dohody

Mezinárodní spolupráce dosáhla řady velkých úspěchů na poli mezinárodních lidských práv. Bývalý zpravodaj OSN k lidskoprávní situaci James Anaya vidí posun hlavně ve třech bodech.

1. Větší důraz na kolektivní práva
2. Zařazení pojmů „peoples“ (česky lid, lidé). Termín je využíván při odkazování na domorodé společnosti. Termín je cizí hlavně státům se silnou asimilační politikou.
3. Globalizace lokálních konfliktů a nárůst relevance nestátních aktérů jako jsou například neziskové organizace, mezinárodní fóra a hnutí domorodých komunit (Anaya 2006).

V celoamerickém kontextu je zásadním dokumentem Americká deklarace o právech domorodého obyvatelstva, která byla přijatá Organizací amerických států (OAS) 15. června 2016 a podepsalo ji 35 zemí (včetně USA) (Indian Law 2019). V Evropském kontextu je zásadní usnesení Evropské rady o domorodém obyvatelstvu. Usnesení z roku 1998 poskytuje základní pokyny EU pro podporu domorodých obyvatel. Klade důraz na integraci zájmů domorodců na všech úrovních rozvojové spolupráce včetně jejich absolutní a svobodné spolupráce v rozvojovém procesu.

“Kultury domorodých obyvatel představují dědictví různorodého poznání a myšlenek, které je potenciálním zdrojem pro celou planetu.”

“Indigenous cultures constitute a heritage of diverse knowledge and ideas, which is a potential resource for the entire planet” (Commission of the European Communities 2002) (University of Minnesota 2003).

3.3.1 Deklarace OSN o právech původních obyvatel (UNDRIP - United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples)

Tento dokument byl schválen Valným shromážděním OSN 13. září 2007. Deklarace obsahuje 23 předběžných ustanovení a 46 článků a týká se práv cca 370 mil. původních obyvatel ve světě. Deklarace prohlašuje rovnost mezi domorodými a ostatními obyvateli i právo na vlastní determinaci v zájmu kulturního obohacení lidské civilizace. Jakékoli formy politiky, které by implikovaly nadřazenost určitých skupin lidí nad jinými, OSN zavrhuje jako rasistické, vědecky chybné, právně neplatné a morálně zavrženíhodné. Uznává historické nepravosti jim způsobené a zdůrazňuje potřebu propagace a respektování smluv a dohod, které domorodé komunity uzavřely s různými státy. Klade zvláštní důraz na uznání práva domorodých obyvatel na udržení sdílené zodpovědnosti při výchově a výuce a udržení celkové pohody jejich dětí (v souladu s dětskými právy). Ve článku 4 se přiznává domorodému obyvatelstvu plné právo na autonomii a samosprávu. Na tuto tematiku navazuje článek číslo 7, který zavrhuje násilné přemísťování dětí z jedné společenské skupiny do druhé. Státy se zavazují k prevenci a nápravě škod fyzických i kulturních útoků na domorodé obyvatelstvo. Státy se kromě realizace a ochrany existence domorodých obyvatel rovněž zavazují ke zdravému dialogu se zástupci těchto komunit a zabezpečují volný společenský přechod domorodců mezi

majoritní a domorodou společností (právo na vzdělání, rovné občanské možnosti ve státě etc.). K podpoře problematiky se v dokumentu zavazuje i samotná OSN. Podpora domorodých komunit však nesmí být zneužívána k narušování územní celistvosti státu nebo jejich politické jednotnosti.

Ve čtvrtek 13. září 2007 hlasovalo pro tento dokument 144 členských zemí OSN. Proti zahlasovala Austrálie, Kanada, Nový Zéland a USA (v budoucnu ale všechny svůj negativní postoj změnili). Většina zemí Latinské Ameriky dokument schválila, jedině **Kolumbie** se hlasování zdržela (OSN).

3.3.2 Úmluva o indiánských a kmenových lidech Mezinárodní organizace práce (ILO 169 - International labour organization)

Úmluva o indiánských a kmenových lidech, anglicky C169 - Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169), organizovaná Mezinárodní organizací práce byla přelomovou dohodou zabývající se právy domorodých obyvatelstev. Rovněž reviduje Úmluvu indiánských a kmenových lidí z roku 1957 a zavrhuje politiku asimilace. Světlo světa spatřila v Ženevě 7. června a je předchůdcem deklarace OSN o právech původních obyvatel. Skládá se z deseti částí a 44 článků. Klade důraz na občanskoprávní rovnost, ochranu hodnot a tradic, rozvoj jedinců a jejich komunit a komunikaci. Dokument je rozdělen na části zabývající se obecnou politikou, indiánským územím, podmínkami zaměstnávání domorodců, řemeslným vzděláním a ochranou tradičních řemesel, sociálním zabezpečením a zdravím, politikou vzdělávání a komunikací s domorodými komunitami, zajištěním kontaktování a kooperace domorodých komunit v mezinárodním měřítku, administrací (zajištění existence a správného chodu institucí ve vztahu k domorodcům), obecnými ustanoveními (kontextuální přístup k dohodě, vyloučení možnosti zneužití úmluvy k pozměňování dohod a nedodržování práv vycházejících z jiných úmluv a deklarací) a konečnými ustanoveními (správní a organizační otázky) (Mezinárodní organizace práce 1989).

3.3.3 Mezinárodní smlouva OSN o civilních a politických právech (ICCPR - International Covenant on Civil and Political Rights)

ICCPR je smlouva o 6 částech a 53 člancích. Vznikla 16. prosince 1966 a vešla v platnost 23. března 1976. Je jedním ze tří dokumentů tvořících mezinárodní listinu práv (dál Univerzální deklarace o lidských právech a Úmluva o ekonomických, sociálních a kulturních právech). Státy se zavazují k respektování lidských práv (jako je např. právo na život), jejich ochraně před třetími stranami (např. firmy) a naplňování práv jednotlivce. Dnes existuje 169 smluvních stran (Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva 1976).

3.3.4 Mezinárodní úmluva o ekonomických, kulturních a sociálních právech (ICESCR - International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)

ICESCR je úmluva obsahující 5 částí a 31 článků. Vznikla 16. prosince 1966. V platnost vstoupila 3. ledna 1976. Dokument pokrývá lidská práva v ekonomické, sociální a kulturní sféře. Dále zásadní práva každé sféry (Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva 1966) (FDFA 2018) ...

- Ekonomická: Právo na práci v příznivých a spravedlivých podmínkách, právo na stávku, právo na ochranu majetku.
- Sociální: Právo na sociální zabezpečení, rodinné práva, práva matek (před narozením i po narození dítěte) na speciální ochranu a asistenci, právo na adekvátní životní standard, právo na zdravotní péči.
- Kulturní: Právo na vzdělání a účast na kulturním životě.

3.3.5 Mezinárodní úmluva na eliminaci všech forem rasové diskriminace (ICERD - International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination)

Úmluva o třech částech a 25 člancích. Podepsáním státy zavrhnou rasovou diskriminaci (obzvlášť rasovou segregaci a apartheid) a zavazují se k eradikaci rasové diskriminaci ve všech formách. Úmluva vznikla 21. prosince 1965 a v platnost vešla 4. ledna 1969. V preambuli se rovněž odsuzují rasové teorie nadřazenosti (Grant 2017).

„(States Parties) Convinced that any doctrine of superiority based on racial differentiation is scientifically false, morally condemnable, socially unjust and dangerous, and that there is no justification for racial discrimination, in theory or in practice, anywhere,“ (Grant 2017).

3.3.6 Úmluva o právech dětí (CRC - Convention on the Rights of the Child)

Dokument, který vznikl 20. listopadu 1989 a vešel v platnost o rok později má 54 článků a tři části je nejrychleji ratifikovaná lidskoprávní úmluva s největším dosahem. Bezprecedentní mezinárodní akceptace potvrzuje rozsáhlou globální angažovanost v prosazování a zdokonalování dětských práv (UNICEF 2014).

3.3.7 Úmluva o eliminaci všech forem diskriminace žen (CEDAW - Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women)

Úmluva vznikla 18. prosince 1979 a vešla v platnost 3. září 1981 (v momentě, kdy byla podepsána dvacátou zemí). Je kulminací více než třicetileté práce komise OSN na monitorování statusu žen. Komise byla založena roku 1946 v zájmu propagace práv žen. Její práce vedla k řadě úmluv a deklarácí, ale CEDAW je úmluvou nejzásadnější a nejrozsáhlejší. Dokument státy zavazuje, aby všemi možnými prostředky zajistily pokrok a rozvoj rovnoprávnosti žen, aby měly stejný přístup lidským právům a základním svobodám na principu rovnosti s muži. Dokument má 6 částí a 30 článků. Rovností se zabývá 14 po sobě následujících článků a v dokumentu je také zmíněna dimenze lidské reprodukce i vlivy kulturních faktorů na genderové vztahy. Vícekrát se také vyjadřuje znepokojení ze souvislosti mezi diskriminací a reprodukční rolí žen. Nejvíce pozornosti se věnuje legálnímu statusu žen (OSN).

3.3.8 Úmluva o biologické diverzitě (Rio 1992, CBD - Convention on Biological Diversity)

„CBD“ je jedna ze tří úmluv summitu země, který se odehrál v Riu (dalšími jsou úmluva o změně klimatu a úmluva o desertifikaci). Dokument obsahuje dvě části a šest článků. V platnost vešla 29. prosince 1993 a její hlavní cíle jsou (OSN):

- Zachování biologické diverzity.
- Udržitelné zacházení se složkami biodiverzity.
- Férové a spravedlivé sdílení přínosů přicházejících z genetických zdrojů.

3.3.9 Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (CITES - Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)

Cílem konvence CITES je na mezinárodní úrovni zajistit, že obchod se vzácnými druhy flory a fauny neohrozí jejich samotnou existenci. Její text byl schválen 3. března 1973, když se ve Washingtonu D. C. sešli zástupci 80 zemí světa. V platnost CITES vešlo 1. června 1975. Dokument obsahuje 25 článků a 183 smluvních stran (CITES).

3.4 Účast latinskoamerických zemí na dohodách o právech domorodců

Jak hlasovali jednotlivé státy (Zelená = podepsáno, červená = nepodepsáno)

Země	ILO 169	UNDRIP	ICCPR	ICESCR	ICERD	CRC	CEDAW	Rio 1992	CITES
Argentina									
Belize									
Bolívie									
Brazílie									
Chile									
Kolumbie									
Kostarika									
Dominika									
Ekvádor									
Salvador									
Guatemala									
Guyana									
Honduras									
Mexiko									
Nikaragua									
Panama									
Paraguay									
Peru									
Surinam									
Uruguay									
Venezuela									

Zdroj: Freire 2005

4 Indiánské komunity v Latinské Americe

Indiánské populace ve státech LA	
Stát	Počet osob
Brazílie	896 917
Kolumbie	1 500 000
Venezuela	896 000 (oficiální odhad)
Ekvádor	1 100 000
Peru	6 000 000
Bolívie	2 806 612
Chile	1,585,680
Paraguay	117 150
Nikaragua	469 000
Guatemala	5 000 000 (oficiální odhad)
Mexiko	17 000 000

V následujících stranách se autor věnuje situaci domorodých komunit ve specifických státech Latinské Ameriky, jejich současnému postavení i historickým rozhodnutím, které mu předcházely. Obzvláště specifická je otázka respektu a důležitosti dodržování mezinárodních dohod a úmluv. Například Bolívie a Kolumbie jsou státy, ve kterých jsou lidskoprávní dohody postavené na úrovni ústavy. V Ekvádoru a Guatemale jsou lidskoprávní dohody podřízené ústavě, ale zase se řadí nad obyčejnou legislativu (TerraLex 2010). V některých zemích jsou práva domorodého obyvatelstva zakotvena přímo v ústavě. To však často mělo za následek fyzické i soudní konflikty a chaos. Mezinárodní dohody mohou být tzv. „samo-vykonávací“. To, znamená, že některá mezinárodní ustanovení mohou soudy aplikovat, přestože stát nezačlenil jejich body do své legislativy. Například ústavní soud v Chile vyhlásil za samo-vykonávací články 6 a 7 úmluvy ILO 169 (Carrasco a Moreno 2013). Ochrana a respektování práv domorodého obyvatelstva může v konečném důsledku přinášet benefity širšího (až globálního) rozsahu. V Amazonii se stalo uznání a následná ochrana tradičních indiánských území důležitou strategií v přecházení odlesňování. V letech 2000 až 2012 sahala odlesňování v Amazonii až na 7 %, zatímco na legálně uznaných indiánských teritoriích dosáhlo 0,6 % (Stevens 2014). Znalosti indiánů v různých oblastech (farmaření, komunitou vedený rozvoj atd.) prokazují, že jsou nenahraditelnými partnery západní civilizace na cestě k udržitelnému rozvoji, a proto je důležité klást důraz na jejich ochranu a bezproblémový rozvoj (Freire 2005).

4.1 Stav statistických dat a jejich získávání

Je velice důležité, aby informace a zkušenosti (např. politická participace, přístup ke zdravotní péči) zásadní pro rozvoj indiánského etnika skladovaly a byly přístupné. Z uložených dat by projekty vycházely a zdokumentovaným chybám by se snažily vyvarovat. Bez takového „uložiště“ je velice složité systematicky plánovat rozvoj indiánských komunit a bohužel, systém shromažďování takových dat je v regionu LA značně limitovaný. Plánování komplikují i podhodnocená data u standardizovaných metod výběru dat. Podhodnocená jsou například z důvodu izolovanosti teritoria nebo výskytu civilního konfliktu (Freire 2005).

Dalším problémem je neochota států komplexně informovat o stavu indiánského etnika na svém území. Většina karibských států nezahrnuje do sčítání lidu statistické informace týkající se indiánů a jiných etnik. Zároveň pouze devět států LA zahrnuje etnické proměnné ve sčítání lidu, a pokud ano, tak často není možné získat reprezentativní vzorek indiánských domácností. Stejně tak jen několik zemí projevuje vůli zahrnovat etnické proměnné v jiných statistických nástrojích, jako jsou například epidemiologické a soudní záznamy (Freire 2005).

Celkově se však zlepšila kvalita metod sběru dat i rozvojového plánování v kontextu indiánských etnik. Důležitá je ale i v tomto ohledu nechat indiány participovat na rozvojových projektech a tvorbě indikátorů, které by měřily objektivní životní úroveň z jejich úhlů pohledu (Freire 2005).

4.2 Indiánské komunity: Jižní Amerika

4.2.1 Brazílie

Politiky Brazílie ve vztahu k postavení domorodých komunit určovaly trend pro celou Latinskou Ameriku. Domorodých obyvatel v době prvních střetů s Evropany bylo přibližně 1,1 mil. Většina z nich žila v tropických deštných lesech. Do roku 1970 klesl jejich počet na 120 000. V devadesátých letech se odhady domorodé populace Brazílie pohybovaly kolem 250 000 lidí, rozdělených do 200 kmenů a mluvících 170 jazyky (Barroso 1995). Ze sčítání lidu, které se odehrálo v roce 2010, vyplývá následující: 896 917 indiánských osob rozdělených do 305 etnických skupin mluvících 274 jazyky (IWGIA 2018). Domorodci nedisponují inherentním právem na samosprávu. Jejich existence se ocitá pod opatrovnictvím státu a podléhají zvláštnímu režimu péče (zákon č. 6.001 z 19. prosince 1973) (Barroso 1995). Opatrovnictví má na starost *Fundação Nacional do Índio* (FUNAI). FUNAI je vládní agenturou řešící záležitosti domorodých obyvatel. Účelem této agentury je ochrana zájmů jejich komunit. Ochrana však byla dlouhodobě podřizována národním politikám asimilace (Pallemaerts 1986). Domorodci nemohli vlastnit půdu ani zahajovat soudní řízení v zájmu ochrany svého nejistého práva na držení a užívání pozemků (Swepston 1978). Zákon č. 6.001 jasně vypovídá o „harmonickém a progresivním začlenění do národního společenství“ (Statute of the Indian). Celkový přístup státu k domorodcům byl považován za etnocentrický a paternalistický (Pallemaerts 1986). Brazílie ale na druhé straně uznala primordiální právo na užívání půdy (pod částečným vlivem naturalistické teorie mezinárodního práva Francisca de Vitoria) (Wiessner 1999). Ústava do roku 1988 garantovala, že území osídlená domorodci byly vlastnictvím federální vlády, tato území byla nezcizitelná a domorodcům měly patřit i v budoucnosti, stejně jako právo na exkluzivní využívání jejich přírodních zdrojů v plném rozsahu (Pallemaerts 1986). V praxi byla ale tato ústavní práva a záruky okleštěny řadou dalších zákonů a předpisů. Po roku 1988 vláda vlastnila všechny kdekoli nalezené zdroje nerostného bohatství a hydroenergie. Rovněž považovala zalesněné plochy za ní vlastněné neobydlené území (tzv. terra devolutas). Domorodci si musejí obydlené území nechat uznat u vládní agentury, která má ve svojí kompetenci i jeho ekonomický rozvoj. Také opatření půdních reforem (např. půdní dotace) jsou hrozbou pro země komunálně vlastněné domorodci (Pallemaerts 1986). Brazílská ústava z roku 1988 také omezuje roli FUNAI. Změny byly podníceny z velké části Inter-americkou komisí pro lidská práva. Výkonná moc již nemá pravomoc autorizovat intervence na územích domorodců – je potřeba schválení Kongresu.

Rovněž byla Indiánům uznána práva na jejich kultury a jazyky, stejně tak jim byly uznány přístup do soudního systému a originální práva k půdě. Článek 231 stanoví, že...

1. Země tradičně okupované Indiány jsou ty, které jimi byly obydleny trvale, ty které jsou používány pro jejich produkční aktivity, ty které jsou nepostradatelné pro zachování environmentálních zdrojů potřebných pro jejich well-being a ty země, které jsou potřebné pro jejich fyzickou a kulturní reprodukci vzhledem k jejich použití, zvykům a tradicím.
2. Indiáni mají nárok na permanentní vlastnictví zemí jimi tradičně okupovaných území včetně výlučného plnění nebo využívání existujících půdních zdrojů, řek a jezer.

Největší indiánskou skupinou v Amazonii jsou Janomanové (Carrillo a Perera 1995). 9 tisíc z nich žije v brazilském státě Roraima, 12 tis. potom za hranicí ve Venezuele. Obývají území o velikosti státu Washington a v relativní izolaci žili až do osmdesátých let 20. století. Jako mnoho Indiánů věří, že fyzický a spirituální svět jsou sjednocenou silou (Taylor 1979). Jejich tradiční život skončil s objevením zlata, diamantů a cínu. Na jejich území se přesunulo 40 až 80 tis. horníků, kteří vypalují lesy a ničí indiánské vesnice, do oblasti také zavlekli epidemie chorob, se kterými se domorodci dosud neselekali. Ústava z roku 1988 měla tomuto pronikání zabránit, 10 % brazilského území bylo určeno k vymezení „indiánských zemí“. Vymezování mělo být dokončeno v říjnu 1993, v termínu ale byla zpracována jen polovina těchto území. Prezident FUNAI Sydney Possuelo začal podnikat vážná opatření určená na ochranu Indiánů před ekonomickými zájmy zasahujícími do jejich životního prostředí. Opatření obzvláště mířily proti těžbě zlata. Sydney Possuelo byl odvolán z funkce v květnu 1993. V květnu 1992 prezident Collor de Mello podepsal dekret vymezující 9,66 mil. ha janománského území (Barroso 1995). FUNAI a federální policie začala vykazovat narušitele omezujíc jejich počet na 300 v červenci 1992. V prosinci 1992 byl však prezident sesazen a jeho následovník se na indiánskou problematiku přestal soustředit. Na jaře roku 1993 se horníci vrátili a jejich počet se odhadoval na 11 000. V zoufalství vyhnání Janománové páchají první známé sebevraždy ve své historii (Wiessner 1999). Vláda Henriqueho Cardosa bohužel podlehla tlakům vlivných skupin, kterým nová federální politika na indiánských územích nevyhovovala. Nátlakové skupiny se skládaly hlavně z těžařských společností, států s velkým podílem indiánského území a specifických frakcí armády (Bravo 1997). Vládní nařízení č. 1775 8. září 1996 umožňovalo zastavení vymezování půdy domorodému obyvatelstvu (pokud jim přímo neodebíralo již vymezené území) (Bravo 1997). Toto nařízení poskytlo obchodním zájmům právo formálně zpochybňovat hranice indiánských území, které ještě nebyly plně vymezené. V době přijetí nařízení č. 1775 až 554 oblastí určeno k vymezení a registraci do 5. října 1993. Plně registrovaných oblastí nakonec bylo pouze 210. Zbylé oblasti nové nařízení zahalilo v „legální mlze“. Do konce působnosti vyhlášky v dubnu roku 1996 bylo učiněno 1066 výzev k vymezení konkrétních indiánských území. FUNAI nezamítlo pouze osm výzev. Přesto ministr spravedlnosti Nelson Jobim vrátil FUNAI těchto osm žádostí na přehodnocení (Schemo 1996). 20. prosince 1996 ministr Jobim přidělil 220 000 hektarů půdy osídlené kmenem Macuxi těžařům a rančerům, kteří nelegálně vtrhli na území rezervace (Schwartzman 1997). Koncem roku 1998 však prezidentský dekret uznal právo tohoto kmene na celé jimi obývané území (Wiessner 1999). Vznikly obavy, že nařízení zpochybní dříve prezidentem vymezená území a otevře možnost žalob těžařských organizací proti jejich hranicím (týká se to zejména území Janománů bohatých na zlato) (Amnesty international 1996). V prvních týdnech platnosti nového zákona bylo nahlášeno osm napadených indiánských oblastí (hlavně těžaři zlata a dřevorubci mahagonových stromů). Dekret vedl k ilegálním vpádům na indiánská

teritoria, únosům a vraždám. Do února 1999 však nakonec bylo vymezeno a registrováno dalších 315 indiánských oblastí. Indiánská území tak zabírala 738 334 km, což činí 79,4 % všech indiánských území. Brazilská vláda argumentovala, že zákon č. 1775 poskytl domorodému obyvatelstvu zvýšenou právní ochranu a přispěl rovněž k transparentnosti celého procesu (Wiessner 1999).

Dnes mají indiáni v Brazílii vyhrazeno 713 oblastí, které tvoří dohromady 13,8 % celého území. Drtivá většina těchto oblastí se nachází v Amazonii (98,33 %). Díky Amazonii je Brazílie zemí s největším počtem indiánů žijících v izolaci. V současnosti existuje 107 záznamů přítomnosti izolovaných komunit v regionu Amazonie. Nedávné roky Brazílii poznamenaly výrazně korupcí. Hmatatelným výsledkem tohoto prostředí je nejistota, jestli budou zavedena nová indiánská teritoria. Útokům čelí i samotný FUNAI formou snižování jeho finančních toků a strategicky podstatného personálu. Návštěvy zpravodajů OSN pro otázky lidských práv indiánů, které se odehrály v letech 2008 (James Anaya) a 2016 (Victoria Tauli-Corpuz) potvrzují velké nezmary v naplňování a respektování smluv, ke kterým se Brazílie zavázala. Zmíněné vyčleňování indiánského území, které mělo být dokončeno v roce 1993, dodnes není vyřešené a indiáni navíc čelí systematickým až násilným útokům ze strany Demokratické asociace ruralistů (Democratic association of ruralists -UDR) i mezinárodních společností disponujících těžebními koncesemi. Indiáni rovněž musí chránit své zájmy před legislativními návrhy jako je Navrhovaná ústavní změna PEC 215/200, která by delegovala výhradní pravomoc vyčleňování indiánských území národnímu kongresu. Změna ústavy umožňuje dokonce ovlivňovat již uzavřené případy vyčleňování půdy nebo přímo odebrat indiánům již přidělené území (IWGIA 2018).

4.2.2 Kolumbie

Kolumbie je v přístupu k domorodcům státem relativně vstřícným. Indiánská populace je v tomto státě populačně poměrně výrazná, zahrnuje 1,5 mil. osob (IWGIA 2018). Ty se dělí do cca 81 komunit žijících 27 z 32 subdivizí státu (Wiessner 1999). Přelomová ústava z roku 1991 (Flanz 1995) byla navržena za vysoké spoluúčasti Indiánů na její tvorbě. Uznává a chrání etnickou a kulturní diverzitu státu. Šlo o výrazné odklonění od zaběhlého trendu politiky integrace a asimilace. Stát respektuje instituce domorodých obyvatel, které se starají o jejich samosprávu včetně indiánských soudů aplikujících tradiční zvyky a standardy. Mají uznaná kolektivní vlastnická práva (obzvláště pokud jde o kolektivně vlastněné a nezcizitelné rezervace). V indiánských teritoriích mají postavení úředního jazyka místní jazyky a dialekty. Vzdělávání je bilingvní a musí směřovat k zachování a rozvoji indiánské kulturní identity. Indiánské komunity jsou zastoupeny na národní úrovni minimálně dvěma senátory, účastní se klíčových rozhodnutí týkajících se těžby nerostného bohatství na jejich územích i tvorby územních plánů. Také komunity dostávají transfery z národního rozpočtu a z těžby nerostného bohatství na jejich území (pokud probíhá). Soudní systém (zejména ústavní soud) využívající inovativní příkazy na ochranu lidských práv (accion de tutela) při uvádění těchto práv do reality. Hrozbou pro tento pozitivní vývoj je narkoterorismus. ONIC (Organizacion Nacional Indígena de Colombia) musí neustále pokračovat v ochraně práv prvních lidí Kolumbie (Wiessner 1999). ONIC vznikl roku 1982 jako hlavní síla ve státě určená na podporu indiánů a dnes zastřešuje 80 % kolumbijských indiánů (seskupených do 49 regionálních organizací) (IWGIA 2018). Kolumbijští indiáni žijí převážně v rurálních oblastech (78,6 %). V roce 2005, kdy bylo registrováno téměř 800 000 indiánů, žilo až 57,2 % v rezervacích. Pozoruhodný je i

růst celkové indiánské populace v zemi. V roce 1993 tvořili indiáni 1,6 % celkové populace, dnes tvoří 3,43 % (IWGIA 2018).

Indiánskou komunitu v Kolumbii nedávno poznamenala hlavně občanská válka, která vypukla v 60. letech 20. století. Podle dokumentace ONIC okupování indiánských teritorií protivládními silami v roce 2017 vyústilo k vraždám (45), zajetí (827) a násilnému přemístění (3800) domorodců. Dokonce se objevily případy násilného naverbování indiánů do armády povstaleckých sil (IWGIA 2018).

4.2.3 Venezuela

Podle oficiálních odhadů tvoří indiáni 2,8 % populace Venezuely (32 mil. obyvatel). Indiánská populace je rozdělena do více než čtyřiceti komunit. Indiánská teritoria a chráněná území ve velké míře přesahují do okolních států (Brazílie, Kolumbie, Guyana). Zároveň pokrývají polovinu státního území (IWGIA 2018). Dá se říct, že na federální úrovni je Venezuela rovněž státem k indiánům vstřícným. Ústava z roku 1961 zavedla princip speciální ochrany indiánů v zájmu usnadnění jejich inkluze do života národa (Kuppe 1986). Přes poněkud asimilační dikci je toto ustanovení v praxi využíváno převážně ve prospěch domorodých komunit, např. ho využil ústavní soud, když vyhlásil politické upořádání státu Amazonas, které nerespektovalo domorodé zájmy, za protiústavní a nařídil reorganizaci, při které budou participovat domorodé komunity. Rozhodnutí o nerespektování článku 77 ústavy padlo 5. prosince 1996 (případ č. 748). Ústava schválená v roce 1999 potvrdila multikulturní směřování státu. V rámci rozvíjení práv indiánů, které jim garantuje ústava, byla ve Venezuele schválena řada dalších zákonů zabývajících se například vymezením půdy nebo postavením domorodých jazyků. V roce 2007 vzniklo v rámci naplňování závazků UNDRIP samostatné ministerstvo pro otázky domorodých obyvatel (Ministry of Popular Power for Indigenous Peoples).

V kontextu nestabilních poměrů, prezident Maduro v únoru 2016 schválil těžbu jižně od řeky Orinoco (projekt „Orinoco Mining Belt“). Oblast zahrnuje 111,843 km² a přesahuje do automaticky vyčleněných indiánských teritorií. Projekt byl propagován jako zavedení „pořádku“ v oblasti, kde probíhá těžba neukázněným způsobem. Bohatá uložiska zlata, diamantů, železa, bauxitu apod. přilákaly domácí i zahraniční investory, kteří vytvořili množství pořídních firem v zájmu co nejvýnosnějšího obchodování se státem. Rozhodnutí bylo učiněno bez konzultace s domorodci a sociokulturních/environmentálních odhadů. Dalším kontroverzním rozhodnutím vládní garnitury bylo vytvoření 22. března 2017 národního parku v povodí řeky Caura. El Caura je největším národním parkem Venezuely o rozloze 7,5 mil. hektarů a vznikl za účelem ochrany biodiverzity a hydroenergetického potenciálu. Park se překrývá s domovy několika etnik a kmenů. Nejvýraznější konflikt zájmů vzniká u teritorií kmenů Sanemá a Ye'kwuana, které mají rozlohu 4 mil. hektarů. Teritoria jim po několik dekád garantovala ústava z roku 1999 a zákon o indiánech z roku 2005. Projekt má podporu provládních environmentalistů. Na druhé straně vědecká/akademická komunita, environmentální organizace (FUDECI, PHY NATURA, PROVITA, Wataniba) a indiánské organizace (např. civilní organizace Kuyaujani) argumentují, že legální předpoklady pro vytvoření národního parku nebyly splněny. Rovněž se rozhodovalo bez konzultace s indiánskými komunitami. Odborníci se na druhé straně shodují, že projekt národního parku může vést k vyřešení množství problémů (např. ilegální těžba, násilí,

prostituce). Musí být však podle nich kladen důraz na názory původních obyvatel a vědců (zónování, předpisy atd.) (IWGIA 2018).

Podle expertů je obzvláště alarmující stav ve zdravotnictví. Nehledě na celonárodní zdravotnické problémy, indiáni v této sféře navíc čelí značné marginalizaci. Objevují se zprávy o špatném přístupu domorodého obyvatelstva k zdravotním službám, nedostatečném hlášení epidemiologických informací i existenci oblastí, kde ani hlášení neproběhla. Mezi indiány (hlavně u dětí) roste hrozba smrti z respiračních onemocnění, diarei a absence vakcinace (IWGIA 2018).

4.2.4 Ekvádor

V Ekvádoru žije zhruba 16,5 mil. obyvatel, ze kterých 1,1 mil. tvoří indiáni řadící se do čtrnácti indiánských národností (IWGIA 2018). Vládnoucí kreolská elita zastávala tradičně asimilační pozice, s pomocí mesticů prosazovala ideu národní jednoty založené na jednotné kultuře, jazyku a náboženství (Bermudez 1997). Politika paternalismu a asimilace vedla k bagatelizaci přítomnosti indiánských komunit nedostatečným informováním o jejich počtech nebo referováním o nich jako o „minoritách“ (úmyslné zastírání indiánské příslušnosti) (Brady 1997). Zpráva Meziamerické komise pro otázky lidských práv z roku 1997 uváděla, že pro deset indiánských národností žijících v Ekvádoru, je realitou exkluze (Bermudez 1997), jejímž průvodním znakem je obrovská chudoba, k jejíž eradikaci nepřispívá ani fakt, že část domorodců se snaží zachovat svou identitu ignorováním okolního světa (Brady 1997). Existují ale i opačné strategie: v roce 1986 vznikla Konfederace indiánských národností Ekvádoru (CONAIE), jejímž účelem je prosazování vzájemně souvisejících požadavků národnostní plurality a práv domorodců na území a autonomii (Wiessner 1999).

Indiáni Ekvádoru preferují rurální způsob života a většina z nich (60,3 %) žije v horách lokalizovaných v středo-severní části státu. Nejvíce ohrožené jsou však drobné indiánské národnosti žijící v Amazonii, kterým hrozí doslova konec existence. Jsou jimi např. A'í Cofán s 1485 obyvateli nebo Shiwiar s 1198 obyvateli. Přestože Ekvádor v roce 1998 podepsal ILO 169 a od roku 2008 disponuje novou ústavou, která indiánům garantuje jejich kolektivní práva, nejsou zavedené žádné politiky nebo nástroje, jež by chránily a naplňovaly jejich práva. Státu zaznamenal úspěchy v obecném snižování chudoby, ale z indiánské perspektivy je spíše zásadní trvajících neshody mezi (nejenom) indiánskými organizacemi a vládou. Spouštěčem kontroverze se stalo schvalování citlivých zákonů bez dostatečné konzultace s domorodci. CONAIE zase oponoval těžebním plánům v oblastech hornictví a těžby ropy. Argumentovali následky a znečištěním, které by těžba způsobila zemím jejich předků (IGWIA 2018). Některé protesty provázelo i násilí a mnoho aktivistů a vůdců bylo zatknuto kvůli újmám na zdraví policejních důstojníků, poškození cizího majetku a paralyzování veřejných služeb (Sputnik 2017).

4.2.5 Peru

Většina peruánských indiánů žije v regionech andských vysočin. Mluví převážně kečuánštinou a ajmarštinou. Sčítání lidu z roku 2017 vykázalo přes 6 mil (INEI 2017)

domorodých osob (25,9 %)¹, jejich reálný počet se však dříve odhadoval až na 9 milionů, což by tvořilo cca 38 % populace celého státu (Burke 1995). Nejvýraznější skupinu tvoří Kečuánci (22,3 %) a Ajmarové (2,4 %). Peruánští indiáni zůstávají nejhudší a nejméně vlivnou částí společnosti (Macisaac 1994). Jejich příjem pochází hlavně ze zemědělství a nekvalifikované práce v průmyslu, většinou mají jen chabé vzdělání, realitou je dodnes vysoká míra negramotnosti (Macisaac 1994). Z historického hlediska Španělé, kolem roku 1600, uznali předkoloniální sociální jednotky andských indiánů (tzv. *ayllus*) (Wiessner 1999). Hranice těchto komunit byly pod ochranou koloniálních administrátorů. V roce 1854 peruánská vláda tuto politiku ruší a rozprodává řadu indiánských území. Už na počátku 20. století se ale postoje centra změnila a postupně bylo vydáno několik zákonů na ochranu indiánských komunálních území (1920, 1933, 1980). V roce 1926 bylo uznáno 59 indiánských komunit, jejich počet se v následujících letech zvyšoval a komunitám bylo přiznáváno stále více prvků vnitřní autonomie (Burke 1995). Ústava z roku 1979 sice prohlašovala španělštinu za úřední jazyk Peru, ale současně zaručila všem Peruáncům právo na komunikaci s úřady v rodném jazyce (i za pomoci tlumočnicků) (Remy 1994). Také bylo uznáno právo etnických skupin na udržování a rozvoj vlastní kulturní identity a na bilingvalní vzdělání (Burke 1995). Po schválení nové ústavy v roce 1993 však narůstal tlak na kolektivně vlastněná indiánská teritoria, na která byly nezděděná udělována peruánskou vládou těžařské koncese. Ty v současnosti zabírají 21 % území Peru, na územích domorodých komunit je to ale už 47,8 %, hlavně v důsledku faktu, že amazonská část Peru je pokrytá ropnými a plynovými koncesemi zase ze 75 %. Chaotické udělování koncesí bez konzultací a souhlasu indiánů prohlubuje konflikty a probíhá nadále i přes fakt, že Peru je už dlouhou dobu signatářem ILO 169 a UNDRIP (IWGIA 2018).

V roce 2017 vedla Asociace pro rozvoj peruánských deštných pralesů (AIDSESEP), Asociace pracovních skupin pro indiánské otázky národního koordinátora pro lidská práva (CNDHH) a politické strany Frente Amplio (Široká fronta) a Nuevo Peru (Nové Peru) intenzivní boj proti tzv. „zákonu o plenění“, jak označovali legislativní normu č. 1333, která zjednodušila proces vyvlastňování půdy v případech „národního zájmu“, v praxi v případech infrastrukturních staveb (nejčastěji komunikací) a budování velkých investičních celků. Zákon obsahoval technické nesrovnalosti a nedostatky, které mohly vést k ohrožení práv indiánů na jejich území. Pod tímto veřejným tlakem se 25. května 2017 podařilo přijetí zákona zabránit. Nedlouho poté byla ale vydána vyhláška, která pouze změnila rétoriku, obsahově se ale od předchozí právní úpravy příliš nelišila (vyhláška č. 1718, 1910), v současnosti jsou tedy v Peru v indiánských teritoriích přípustné i aktivity, které je přímo ohrožují, případně se snaží práva na indiánská území individualizovat (IWGIA 2018).

Stavby komunikací ohrožují indiány nejen zábořem půd, ale také tím, že tato území efektivně zpřístupňuje i nepůvodním obyvatelům (dřevorubci, těžaři, obchodníci s drogami) a rovněž má významné ekologické dopady. Mezi lety 2001 a 2016 bylo např. pokáceno skoro dva mil. Hektarů peruánského amazonského pralesa. V peruánské Amazonii se rovněž bouřlivě rozvíjí produkce palmového oleje a kakaa, roste proto zájem o obchodování s pozemky. Za zmínku také stojí politika nedobrovolných sterilizací žen uplatňovaná administrativou Alberta

---

¹ Pro naše účely osoby, které ve sčítání označily za svoji etnickou sebeidentifikaci (v příslušné otázce na sčítacím formuláři se psalo o „costumbres y antepasados“) některou z možností: Quechua, Aimara, Nativo o indígena de la amazonía, Pertenciente o parte de otro pueblo indígena u originario

Fujimoriho.² Na druhé straně je Peru kladně hodnoceno za vznik autonomních indiánských samospráv, které jsou hodnoceny jako příklad institucionální „dobré praxe“ (IWGIA 2018).

4.2.6 Bolívie

V poměru k celkovému počtu obyvatel má Bolívie tradičně nejvyšší zastoupením indiánské populace v Latinské Americe. V roce 1995 bylo hlášeno 4,44 mil. indiánů, což tvořilo 55 % celkové populace (Burke 1995). Získat relevantní informace o počtu domorodých obyvatel je značně komplikované, protože zodpovědné orgány pravděpodobně úmyslně mlží o demografickém vývoji domorodého obyvatelstva. Příčinou může být fakt, že za působení Eva Moralese, prvního indiánského prezidenta, poklesl ve sčítání lidu počet velkých domorodých národností. Je možné, že s rostoucí životní úrovní a integrací indiáni méně přiznávají svoji příslušnost ve sčítání lidu (z důvodu časté stigmatizace), protože drobné kmeny jako Yuracaré nebo Tacana zaznamenaly markantní nárůst populace. V současnosti má Bolívie okolo 10. mil. obyvatel. Do kategorie „Pueblo Indígena“ se počítají i Afrobolívané. Tato kategorie celkově zahrnuje 2 806 612 obyvatel (CEJIS 2013).

Významné indiánské národnosti	Sčítání lidu 2001	Sčítání lidu 2012	Pokles	Pokles (%)
Ajmarové	1.277.881	1.191.352	86.529	-7,26%
Kečuánci	1.555.641	1.281.116	274.525	-21,43%
Chiquitano	112.218	87.885	24.333	-27,69%
Guarani	81.011	58.990	22.021	-37,33%
Mojeño	46.336	31.078	15.258	-49,10%

Kečuánské a ajmarské komunity tvoří 90 % indiánského obyvatelstva (v celé zemi žije 38 indiánských národností, kterým patří 21 % plochy státu) (IWGIA 2018). Žijí buď na náhorní plošině Altiplano, nebo v andských regionech země. Diskriminace indiánů v Bolívii není nic neobvyklého. Dekret z 19. století, který de-facto protlačil prezident Mariano Melgarejo přinutil Indiány prodat jejich tradiční komunálně vlastněné země bohatým přistěhovalcům (tzv. *hacendados*). V roce 1950 tito lidé vlastnili 92 % všech pozemků Bolívie. Indiáni byli nuceni na této půdě pracovat, nebylo jim uznáno volební právo ani jiná forma participace na formování vlády. Národní revoluční hnutí (National revolutionary movement) v roce 1953 se chopilo moci a uznalo Indiánům občanství a volební právo, ale zamítl jim řadu jiných politických práv. Rovněž byli Indiáni za vlády Národního revolučního hnutí terčem asimilačních politik. V šedesátých letech dvacátého století vypuklo indiánské hnutí

² Více informací o kauze zde: <https://www.servindi.org/actualidad-noticias/12/06/2017/victimas-de-esterilizaciones-forzadas-pidieron-que-onu-interceda-por>

inspirováno původním vůdcem Ajmarů Tupacem Katarim, který v roce 1781 vedl povstání proti španělským kolonistům. Hnutí „Kataristů“ bylo poměrně úspěšné v sedmdesátých letech minulého století a od roku 1989 do roku 1991 byl dokonce zvoleným majorem měst La Paz a El Alto ajmarský indián Carlos Palenque. Jeho nově založená politická strana *Conciencia de Patria* praporem, pod kterým se shromažďovali bolívijské indiáni a venkované. První polovina devadesátých let dvacátého století potom přinesla řadu pozitivních změn pro indiánské společnosti. V roce 1991 vláda schválila konvenci č. 169 Mezinárodní organizace práce (Indigenous and Tribal Peoples Convention) a prošel komplexní zákon na ochranu jejich práv. 13. května 1992 prezident Paz Zamora odevzdal indiánskému lidu milion hektarů andského regionu (Burke 1995). Roku 1993 původní vůdce Kataristů Victor Hugo Cárdenas se stal prvním vice prezidentem Bolívie (prostřednictvím spojenectví s prezidentem Národního revolučního hnutí Sanchezem de Losadou) (Albó 1994). O rok později ústavní reforma vymezila Bolívii jako multietnickou a mnohokulturní společnost. Indiáni si mohli plně převzít vlastnictví svých tradičních území. Politický progres bohužel ani z daleka nevymazal nejzávažnější problémy domorodého obyvatelstva Bolívie. U Indiánů přetrvávala vážná sociální diskriminace a ekonomická nouze, která je mimo jiné způsobena i faktem, že Bolívie je jednou z nejchudších zemí západní hemisféry (Burke 1995).

Podobně jako v Peru, formování autonomních samospráv je i světlou stránkou Bolívie. Přestože indiáni čelí průtahům způsobeným masivní byrokracií (kvůli rámcovému zákonu o autonomiích 031/10), úspěšně si budují vlastní samosprávy (IWGIA 2018).

4.2.7 Chile

Bolívie roku 1995 hlásila 598 000 domorodých obyvatel, což znamená 4,2 % obyvatel státu (Burke 1995). Drtivá většina z nich (přes 570 000) byly Mapučové (Wiessner 1999). Dnes žije v Chile 1,585,680 (9 % celkové populace) indiánských osob řadících se do devíti legálně uznaných domorodých národností. V současnosti žije Mapučů v Chile až 1,329,450 (IWGIA 2018). Vláda Chile udělila nebo prodala mapučské území evropským osadníkům. Tím došlo k porušení mírové dohody mezi Mapučí a Španěly z roku 1641. Mapučové převážně žily jižně od Santiaga ve vládních rezervacích zřízených v prvním desetiletí 19. století a v městských oblastech (30 %) (Wiessner 1999). Dnes většina z nich žije v urbánním prostředí. V rurálních oblastech žije pouze 24,7 % (IWGIA 2018). Tvoří nejchudší vrstvu chilské společnosti a lpějí na svých zvycích, jazyku, náboženství a tradicích (Burke 1995). Na základě dvou tisíc schůzek s indiánskými komunitami a práci Speciální komise indiánského lidu (CEPI – Commission of Indigenous Peoples) se ale vláda rozhodla udělat zanedbávání a utlačování domorodých komunit minulostí. V rámci tohoto předsevzetí schválila „Ley Indígena“ v říjnu 1993. Zákon indiánskému lidu přiznává právo na sebeurčení, kulturu, a území, který historicky obývala a vlastnila. Také zřídila ochranu pro posvátné indiánské lokace a fond (Fondo de Tierras y Aguas) určený na financování mechanismů řešících neshody ohledně nároků na půdu a vodu. Rovněž se zřídil fond určený na rozvoj indiánských lidí (Fondo de Desarrollo Indígena).

Ústava Chile z roku 1980 neuznává indiánské obyvatelstvo ani jejich práva. Tvorba nové ústavy momentálně uvízla na mrtvém bodě. V roce 2016 probíhaly první konzultační procesy, ale průběh byl pozastaven z nedostatku politické vůle na stranách exekutivní i zákonodárné moci (IWGIA 2018).

4.2.8 Paraguay

Podle sčítání lidu (2012) žije v zemi 117 150 obyvatel indiánského původu (2 % obyvatel) (IWGIA 2018). 25. března 1998 Paraguay podepsala dohodu s indiánskou organizací Tierra Viva, podle které se 21884,44 hektarů území Chaca vrátilo komunitám Lamexay a Riachito. Tato dohoda, která byla dosažena z iniciativy Meziamerické komise pro lidská práva, představuje první navrácení indiánských zemí skrz meziamerický systém lidských práv (Organizace amerických států). Postavení domorodců je definováno pouze zákony, které nespĺňují standardy mezinárodního práva (přestože bylo v Chile podepsáno ILO 169 už v roce 2009). Fakt, že lidskoprávní progres je na bodě mrazu, těžbašské a infrastrukturní investiční projekty kontinuálně ohrožují indiány (IWGIA 2018).

V roce 2017 je přítomné systematické odmítání indiánských práv přicházející od institucí, které je mají propagovat, garantovat a chránit. Stát nedisponuje dostatečnými regulačními zákony na ochranu domorodého obyvatelstva, což vede ke konstantnímu porušování jejich mezinárodně uznaných práv. V zemi má prioritu ekonomický „progres“ menšiny na úkor kvality života většiny obyvatelstva, a proto nesnáze indiánského obyvatelstva získávají čím dál více na akutnosti, protože následky těchto politik na ně dopadají nejvíce. Nejzávažnějšími indiánskými problémy jsou např. selhávání v oblastech participace a konzultace nebo vykořisťování teritorií a jejich přírodního bohatství. Dochází také k útokům na domorodce i k násilným vystěhováním. Státní angažovanost je obvykle podmíněná pouze veřejným míněním, nebo se vyčkává, dokud zájem o kauzy ze společnosti vyprchá s plynoucím časem (IWGIA 2018).

Obecně panuje ve státě nedostatek vůle při aplikaci regulací chránících domorodé obyvatele. Na ochranu práv domorodců je alokován nedostatek zdrojů, z čeho mají prospěch ostatní státní sektory. Ve státě probíhá i masivní deforestace (obzvlášť region Gran Chaco). Stát podniká dokonce legislativní kroky (vyhláška č. 7702) k legitimaci chovu hospodářských zvířat, který je jednou z hlavních příčin deforestace v regionu (IWGIA 2018).

4.3 Indiánské komunity: Střední Amerika

4.3.1 Nikaragua

V zemi žije sedm indiánských národností, které dohromady tvoří indiánskou populaci o počtu cca 469 000 obyvatel (IWGIA 2018). Ústava Nikaraguy (Flanz 1998) schválená sandinistickou vládou (Sandinista National Liberation Front) v polovině osmdesátých let minulého století uznala komunitní vlastnictví a právo na kulturu komunitám indiánského Atlantického pobřeží (Hannum 1993). Pro komunity Atlantického pobřeží roku 1987 byly vytvořeny rovněž autonomní politické oblasti. Velká kontroverze vznikla při ústupcích vlády korejské těžbašské společnosti. Té byla schválena těžba obrovského území tropických deštných pralesů, které obývají domorodci. A to až na třicet let. Toto rozhodnutí bylo napadeno na nikaragujském soudě a před Mezinárodní komisí pro lidská práva. V červnu 1998 Meziamerická komise podala stížnost na vládu Nikaraguy na Meziamerickém soudě lidských práv. Argumentovala porušením tradičních práv indiánské komunity na jejich půdu. Petiční komunita kmene Awas Tigni žádala soud, aby deklaroval, že jejich práva na půdu a její bohatství bylo porušeno. Rovněž žádali rozkázat vládě, aby vymezila a legálně garantovala jejich komunitní právo na vlastnění půdy. Požadovali, aby přistupování vlády k jejich

komunitě se stalo vzorem pro jednání a nakládání se zbytkem domorodých komunit v regionu Atlantického pobřeží (Indian Law Resource Center 1999). Výsledkem tohoto sporu bylo přijetí zákona č. 445, které vedlo k vyjasnění práv na kolektivní vlastnictví teritorií a na samosprávu indiánských komunit včetně vytvoření procedury pro udělování územních titulů domorodým obyvatelům (a obyvatelům afrického původu). Od roku 2005 stát začal proces udělování územních titulů ve 23 teritoriích autonomních regionů. Proces měl kulminovat v roce 2013 dodáním vlastnických titulů. Navíc v roce 2006 byl schválen zákon o všeobecném vzdělávání, který uznal autonomním oblastem vlastní vzdělávací systém (IWGIA 2018).

Rok 2017 však charakterizovaly selhání v ochraně práv obyvatel indiánského i afrického původu. Největší selhání se vyskytly v oblastech fyzické ochrany indiánů a ochránců jejich práv, determinace a kolektivních práv. Stát také selhal v boji proti opakovaným systematickým vpádům ozbrojených osadníků na indiánská teritoria. Osadníci po získání kontroly přetvářejí indiánská teritoria na pastviny pro hospodářská zvířata (technikou „slash and burn“), pěstují africké olejně palmy, těží zlato. Strach a teror způsobený osadníky vedl k odstěhování množství indiánů do jiných oblastí a komunit. Je nahlášeno 1300 nikaragujských indiánů, kteří našli útočiště v Hondurasu (IWGIA 2018).

Podobná situace se odehrála i v Belize, když vládě čelil Májský kulturní koncil Toleda (Toledo Maya Cultural Council). Vláda odevzdávala koncese na těžbu dříví na tradičních májských územích. Případ stanul před Meziamerickou komisí na lidská práva. 16. února 1999. Májové a vláda podepsali dohodu k přátelskému urovnání sporu (Wiessner 1999).

4.3.2 Guatemala

Guatemala nedisponuje solidními informacemi o počtu indiánských obyvatel na svém území. Poslední sčítání lidu, které proběhlo v roce 2002, odhaduje indiánskou populaci na 45 % (5 mil. obyvatel). Alternativní zprávy ale odhadují až 60 %, což by tvořilo zhruba 6,7 mil. lidí (IGWIA 2018) (Holbrock 2016). Odhady komplikuje však i realita, že se indiáni i v Guatemale ke své identitě často nehlásí (obrný mechanismus proti exkluzi, rasismu atd.) (IWGIA 2018). 29. prosince 1996 byla po dlouhé době zakopána (občanská) válečná sekera. Dohodu o smíru toho dne podepsala vláda a guatemalské gerily, které tvořila i početná skupina májských indiánů. Občanská válka za sebou nechala účet minimálně 100 000 mrtvých a 40 000 nezvěstných osob. Plus z 250 000 dětí se stali sirotci a přes milion lidí bylo vyhnáno ze svých domovů. Podepsané dohody zahrnovaly, mimo jiné, i indiánská práva a půdní reformu. Mír mezi vládou a jejími odpůrci je velmi vratký, protože rány sahají příliš hluboko. Vláda příliš dlouhou dobu považovala gerily za hrozbu pro národní bezpečnost. Tuto „hrozbu“ řešila vraždami, mučením a „mizením“ jejich členů (Burke 1995). Jak již je zvykem, indiánské populace patří mezi ty nejchudší, nejméně vzdělané a s nejhorším přístupem k zdravotnictví a k vodě. Tento fakt přímo ohrožuje mírové status quo. V říjnu roku 1992 byla udělena Nobelova cena za mír májskému vůdci Rigobertovi Menchú. Toto významné ocenění vláda Guatemaly důkladně ignorovala (Adams 1994). Většinu indiánské populace v zemi tvoří Májové (Wiessner 1999). Komunitně vlastněná půda vždy byla základem májské kultury. Kolonizace májské indiány však o jejich často až posvátná území připravila. Populace indiánů byla vyhnána do vyšších nadmořských výšek. Většina indiánů nevlastní titul k půdě, kterou zušlechťují, ten náleží potomkům „kolonistů“ (successors to the encomendero) (Burke 1995). Tento problém nadále budou muset řešit implementátoři

mírových dohod. Guatemala se rovněž proslavila vytrvalou neochotou (trvajícím od získání státní suverenity) legálně uznanými právy a zájmy osob indiánského původu (Adams 1994). Dohoda z roku 1995 sponzorovaná OSN týkající se identity a práv nejenom indiánských komunit odkazuje na povinnost státu vyplývající z guatemalské ústavy poskytnout zvláštní ochranu kolektivně držným územím. Ústava totiž uznává indiánům právo udržovat systém spravování svých historických zemí a tím pádem ukládá vládě povinnost toto schéma uskutečnit a udržet. Kromě toho ústava také přiznává zranitelné postavení, ve kterém se ocitly domorodé komunity, které byly historicky obětmi drancování půdy, zavazuje se k vyřešení nároků domorodých komunit na kolektivně vlastněná území (obnovení/ kompenzace indiánských území). Ústava se má dále reformovat, aby charakterizovala a definovala Guatemalu jako národní jednotu, která je multietnická, multikulturní a mnohojazyčná. Májové a další domorodé komunity mají dostat kromě práva na tradiční samosprávu i možnost participace na vážných státních rozhodnutích (IWGIA 2018).

Politická, ekonomická a sociální situace indiánů v zemi značně zaostává za neindiánskou populací. To je způsobeno hlavně trvajícím nerovnoměrností ve veřejných investicích, exkluzí, diskriminací a rasismem. Guatemala byla poslední dva roky ve stavu politické krize, která vzešla z boje proti korupci a beztrestnosti. Kvůli ní byly odsunuty otázky dodržování práv domorodého obyvatelstva na druhou metu. Přesto indiánské organizace svůj boj nevzdaly. Vnásely svůj úhel pohledů do závažných ústavních debat nebo demonstrovaly proti těžbařským investicím na jejich územích, přestože musely čelit kriminalizaci a represím. Ukázalo se, že stát je ochotný v zájmu investičních projektů mezinárodního významu (přehrady Oxec I, II) skrz ústavní soud a vládu zvrátit negativní postoj indiánů na výstavbu vodních děl na jejich území (pomocí přeformulovaných regulací o souhlasu domorodých komunit). Indiánské komunity se nadále brání, jelikož se tímto porušují práva stanovené v ILO 169. Odborníci tvrdí, že indiánský souhlas a konzultace nevyžadují regulace ze strany státu a musí se řídit mechanismy domorodých obyvatel. Ve státě probíhá pronásledování a zatýkání vůdců. Situace je natolik vypjatá, že probíhají snahy označit mobilizace na ochranu indiánských teritorií za akt terorismu (IWGIA 2018).

Indiáni si dnes nárokují území, které jim bylo narušeno nebo odebráno tzv. „legálními mechanismy“. Indiánům se do jisté míry podařilo demonstrovat, že jim jejich území byly odebrány neprávem, ale celý legální proces je teprve na začátku (IWGIA 2018).

4.3.3 Mexiko

Mexiko je zemí s největším počtem domorodých obyvatel a domorodých jazyků (68 jazyků, 364 registrovaných dialektů) v celé Americe. Národní instituce registrují skoro 17 mil. obyvatel indiánského původu (15, 1 %). Mexiko je další zemí, kde indiáni namířili zbraně proti svojí vládě. 85 % mexického obyvatelstva tvoří mestici. Mexičanů považovaných za „pravé“ indiány je více než deset milionů (rozlišování převážně skrz mateřské jazyky) (Gonzalez de Pazos 1994) a jsou rozděleni do 53 různých etnik. Hnutí zapatistů (Ejército Zapatista de Liberación Nacional - EZLN) ze státu Chiapas sjednotilo indiány ze států Tojolobal, Tzeltal, Tzotzil a Chol se záměrem zastavit kontinuální degradaci a deprivaci hodnot jejich komunit. Všechny indiánské komunity zapatistického hnutí mají májské kořeny. Povstání zapatistů má vojenský, spirituální a politický rozměr a získalo značnou podporu ve státě i v zahraničí. Povstání vypuklo 1. ledna 1994 (Polanco 1997). Předcházející rok měl pro

indiánské komunity katastrofické důsledky. Indiánské komunity Mexika postihlo tisíc zbytečných smrtí a trpěly „fyzickým a spirituálním hladem, nedostatkem lékařských služeb a stoletím a půl diskriminace“ (Gonzalez de Pazos 1994). Společenské změny, které se zapatisté snaží prosadit, jsou následovné:

- Autonomie
- Demokratizace politického života
- „Rule of law“ (rovnost před zákonem)
- Specifické aspekty sociální spravedlnosti

První rokování s vládou přinesly naději, ale potom začaly stagnovat a reakce vlády na povstání vedla k ještě většímu násilí. Začala tzv. „první postmoderní revoluce“ (Carrigan 1995). Zapatistické hnutí neusiluje o získání moci, ale o vytvoření „demokratického prostoru“, ve kterém rozdílnosti mezi politickými vizemi mohou být překonány (222. Id at 71-72). Poukazují na fakt, že modernizační politiky (Schreiber 1988) Mexika jsou prosazovány na úkor potřeb indiánských komunit, a to až do bodu, kdy přímo ohrožují jejich přežití (Carrigan 1995).

Ani příchod roku 2017 status quo nedokázal zásadně změnit. Porušování lidských práv je doprovázeno vraždami vůdců indiánského obyvatelstva i ochránců jejich práv. Situaci ještě zhoršila přítomnost těžebních megaprojektů. Rozsáhlá zemětřesení zase zhoršila poměry v bezpečnosti, zdraví, bydlení a přístupu k potravinám (napětí zvyšuje ticho a neaktivita ze strany úřadů). Životy a zdraví rurálních i urbánních indiánů jsou ohrožovány dramatickým nárůstem násilí a nejistoty, vládou organizovaného zločinu na indiánských územích, prodloužení naděje na dožití starých lidí (paradoxně) a nižším veřejnými náklady na zdravotnictví. Dalším velkým problémem je veřejné financování jednotlivých, protože nejchudší státy Mexika jsou přesně ty, ve kterých je nejvíce domorodých obyvatel (hlavně jihozápad státu/pol. Yucatán). Deficit státu Oaxaca v oblasti zdravotnictví činí 32,5 mil. dolarů (IWGIA 2018).

Indiáni vyhání do USA rasismus a marginalizace. Mezitím se Mexiko řadí na čtvrté nejnebezpečnější místo pro ochránce lidských práv na planetě. V roce 2017 bylo zavražděno 31 lidskoprávních ochránců, z nichž většina byla tvořena indiánskými a environmentálními aktivisty.³ Od 8. do 17. listopadu byla na návštěvě Mexika speciální zpravodaj OSN na práva domorodých obyvatel Victoria Tauli-Corpuz. Zdůraznila násilí, kterému musí indiáni čelit při ochraně svých práv a fakt, že na 35 % indiánských teritorií je postiženo 29 000 koncesemi (těžební, vodní/větrná energetika) (IWGIA 2018).

---

³ Více na: <https://www.servindi.org/noticias/26/01/2018/mexico-es-cada-vez-maspeligroso-para-el-activismo-comunitario>

5. Společné znaky a hlavní mezistátní rozdíly v postavení latinskoamerických indiánů

5.1 Identita, rozvoj a postavení ve společnosti

Chudoba bere lidem svobodu, důstojnost a možnost volby, ale každého člověka i komunitu ovlivňuje jiným způsobem a jiným způsobem je i vnímána. Při měření chudoby je využíváno řady nástrojů, např. koeficient Gini, index lidského rozvoje, index fyzické kvality života a index rozvoje, nevyhnutelně však pokrývají jen částečný význam slova chudoba. U indiánského lidu jsou obzvláště důležité fakty a charakteristiky, které se nedají vyjádřit čísly. Jejich kulturní odlišnost vyžaduje jiné, historicky podmíněné a sociálně zakotvené pojetí chudoby. Například koncepce bohatství u řady amazonských kmenů nebyla postavena na akumulaci majetku, ale na kmenové a rodové reprodukci. Ta totiž z jejich úhlu pohledu zaručuje více pracovní síly a s ní více sociální a ekonomické autonomie (Clastres 1987). Podle úhlu pohledu těchto kmenů není bohatý ten, kdo vlastní nejvíce majetku, ale ten, který patří do velké (početné) a zdravé (absence hladu, chudoby, smrti) domácnosti. Přestože včlenění těchto komunit do globálního trhu a monetizace jejich lokálních ekonomik změnilo mnoho dynamik indiánského tradičního obchodování, princip tzv. „ekonomiky darů“ nadále ovlivňuje ekonomické a politické rozhodování indiánů. Proto může být možnost participovat na politickém a rozvojovém rozhodování stejně důležitá, ne-li důležitější, než monetární příjem. Na tomto se dnes shoduje většina indiánských organizací (Freire 2005).

5.1.1 Sociální exkluze, chudoba a zranitelnost

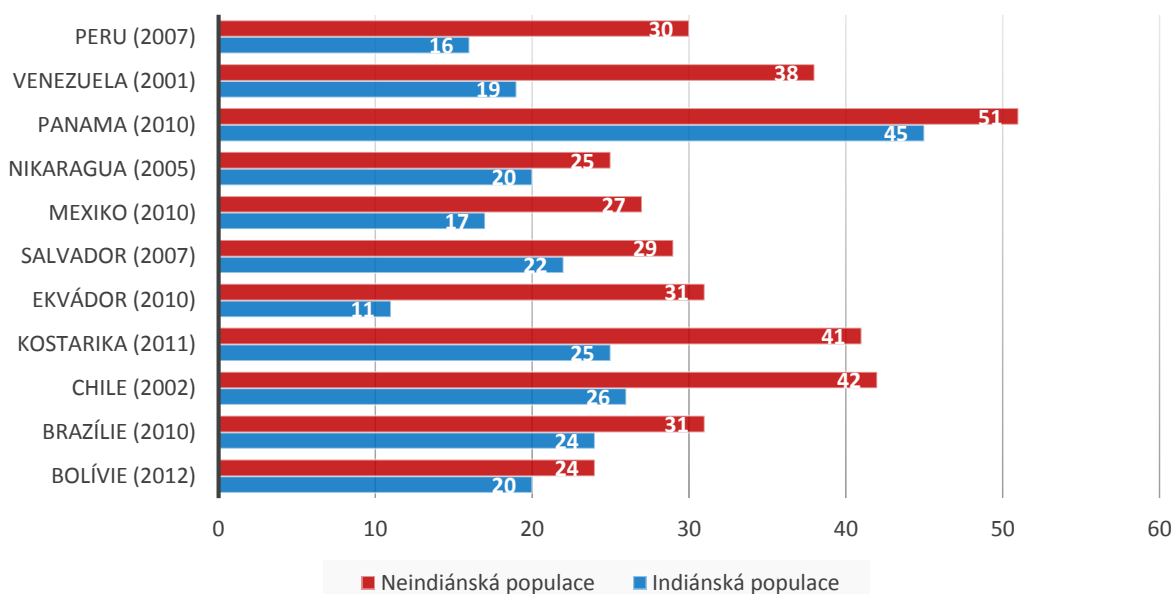
Sociální exkluze je složitá, mnohovýstevná problematika (World Bank 2013), a proto ekonomická a kvantitativní data nemusí zachytit původ její existence. Kritérií přispívajících k sociální exkluzi je celá řada, ale jedny z hlavních jsou víra, gender, sexuální orientace a rovněž domorodý původ. Například u kečuánských žen v Bolívii je pravděpodobnost, že nedokončí střední vzdělání až o 28 % vyšší, než u žen neindiánských. U kečuánských mužů je však rozdíl markantně nižší – 14 %. Indiánské ženy v Bolívii tudíž nečelí pouze diskriminaci kvůli etnické příslušnosti, ale i kvůli genderové. Proto je zásadní u vyhodnocování sociální exkluze kritického hodnocení dostupných dat a vyhodnocování možných mezer a nedostatků v informovanosti a znalostech. Příspěvkem k tomuto úsilí je i tato práce (Freire 2005).

Přestože se dosáhlo mnoho úspěchů v oblasti chudoby a vzdělání, situace ani z daleka není ideální. Jednou z hlavních příčin tohoto stavu je fakt, že rozvojové cíle tisíciletí (tzv. MDG) nezaznamenaly takový úspěch, jako u neindiánského obyvatelstva. Studie dokazují, že rozvojové cíle tisíciletí u etnických minorit selhaly ve většině ukazatelů (Psacharopoulos a Patrinos). Chronická chudoba zasahuje jednotlivce rurálních i urbánních oblastí a velice těžce se překonává i v prostředí vysokého ekonomického růstu a zdravého trhu práce (Vakis, Rigolini, a Lucchetti). Rovněž snižování extrémní chudoby ve státech nemusí znamenat

pozitivní změny v socioekonomickém postavení domorodých komunit, protože s pádem extrémní chudoby mohou růst ekonomické rozdíly mezi indiánskými a neindiánskými domácnostmi. Příkladem může být Bolívie a Ekvádor. V prvním desetiletí nového tisíciletí byla snížena mírná chudoba (4\$/den) v Bolívii o 32 % a v Ekvádoru o 23 %. Extrémní chudoba (2,5\$/den) také klesla (38 % Bolívie, 31 % Ekvádor). Tyto státy však zaznamenaly také zvýšení rozdílů v životní úrovni mezi indiánskými a neindiánskými domácnostmi o 32 a 13 %. Tento efekt může fungovat samozřejmě i opačně. Guatemala zaznamenala nepatrné snížení rozdílů mezi indiánskými a neindiánskými domácnostmi s růstem mírné a extrémní chudoby (Freire 2005).

Z dostupných informací vyplývá, že indiánských domácností žijících v chudobě je v LA dvounásobně více než neindiánských. Pokud jde o extrémní chudobu, na jednu neindiánskou domácnost připadá 2,7 indiánských. Indiánských domácností žijících z nižších příjmů, než je 1,25\$ na den, je přímo třikrát více než domácností neindiánských (Freire 2005).⁴ Z části mohou být rozdíly v chudobě přisuzovány vzdělání. Indiánské komunity jsou začleňovány do masové společnosti a jejího trhu, kde vzdělání hraje klíčovou úlohu. Nezdá se, že by byl zásadní problém v zaměstnanosti urbánních indiánů, ale v profesích, které vykonávají. Indiáni totiž vykonávají hlavně práce, které vyžadují nízkou dovednost s nízkým finančním ohodnocením. Tento fenomén je nejvíce vidět v zemích s vysokou urbánní populací indiánů jako je Peru nebo Bolívie. Procento indiánů zaměstnaných na vysoce kvalifikovaných pozicích je podstatně nižší než u neindiánské populace. Ze sčítání lidu v Chile vyplývá, že je například poměr 10 % neindiánských pracovníků oproti 5 % indiánských pracovníků v kategorii „profesionální práce“. V kategorii „technik“ je poměr 15:10 (Freire 2005).

Poměr zaměstnaných na vysoce kvalifikovaných pracovních pozicích (%)

⁴ / Dokument odkazuje na data socioekonomické databáze SEDLAC (CEDLAS - The Center of Distributive, Labor and Social Studies)

V Mexiku 8 % indiánských pracujících je zařazeno do kategorie „neplacený pracovník“. Tato kategorie je typická pro rodinné podniky. Rozšířenost neformálních pracovních míst uvrhuje zaměstnané indiány do nejistoty, protože zmenšují jejich pravděpodobnost na získání sociálních benefitů (sociální zabezpečení, penzijní fondy, zdravotní pojištění atd.). V Bolívii u osoby stejného vzdělání, genderu a věku je o 7 % větší pravděpodobnost, že bude pracovat v neformálním sektoru, pokud se narodila do indiánské domácnosti (v Guatemale je pravděpodobnost až 14,5 %). Navíc je pravděpodobné, že se tento fenomén bude dál zhoršovat. Za poslední dekádu se pravděpodobnost zvýšila o 1 % v Bolívii a o 5 % v Guatemale (Freire 2005).

Dalším příčinou příjmových rozdílů je skutečnost, že přestože jedinec indiánského původu dokončí vysokou školu, nemusí se mu dostat postavení, a tudíž platu adekvátnímu jeho kvalifikace kvůli etnickému původu. Mezinárodní komparativní studie dokazují, že indiáni čelí nepřiznaným/nepsaným bariérám v kariérním postupu (Atal, Ňopo, a Winder 2009). Data například ukazují, že indián pracující v urbanizované části Mexika s největší pravděpodobností dostane zaplacené skoro o 12 % méně za výkon stejné práce než stejný pracující neindiánského původu (v rurální oblasti až 14 %). Tento jev se netýká jenom Mexika. Data pro Bolívii z roku 2011 připisují urbánnímu prostředí 9 % a rurálnímu 12,7 %. Z roku 2002 do roku 2011 se situace v urbánním prostředí zlepšila (12,4 % v roce 2002), ale zase se mírně zhoršila v rurálním prostředí (11,1 % v roce 2002). Situace se zlepšila také v Peru, kde v roce 2004 měli indiáni v urbánním prostředí plat menší až o 14 %. V roce 2012 to bylo už „jen“ 5,6 %. Úplně opačný trend ukazuje opět Guatemala, kde se za 11 let podmínky zhoršily o 0,3 % v urbánním prostředí (2000: 6 %, 2011: 6,3 %). Analýza dat ukazuje, že na pozitivních změnách v příjmech indiánů by se mohly podílet pokroky v přístupu ke vzdělání. Nerovnováha v šíření vzdělávacího systému po státě by potom mohla mít za následek stagnaci nebo zhoršení problematiky v rurálních oblastech. Vzdělání tedy velmi zásadně ovlivňuje platovou rovnost ve státech LA (Freire 2005).

Rozměr porovnávání indiánských a neindiánských žen je stejně problematický ne-li více. Několik studií dokazuje, že domorodé ženy v porovnání s nedomorodými mají za stejnou práci ještě méně zaplacené, než pokud by šlo o muže a že je situace velmi podobná i při porovnávání jejich dosaženého vzdělání. Studie Světové banky tvrdí, že indiánské ženy v Bolívii dostávají za stejný typ práce zaplacené až o 60 % méně (World Bank 2009). Z porovnání dat ze sčítání lidu v Brazílii zase vychází, že muži indiánského původu vydělávají o 39 % méně než muži neindiánského původu a indiánské ženy vydělávají dokonce až o 58 % méně. V Panamě indiánští muži vydělávají o 57 % méně než neindiánský, zatímco neindiánské vydělávají až o 70 % méně než ženy neindiánské. Jiné studie na druhé straně hlásí velký posun ve snižování genderových nerovností v indiánských komunitách napříč regionem. Což opět naznačuje asociaci mezi přístupem ke vzdělání a platovou rovností (Atal, Ňopo, a Winder 2009). Dalším pozitivem je kontinuální růst v přístupnosti služeb indiánským domácnostem, což se dá považovat za znamení, že region LA se snaží nerovnosti týkající se etnické příslušnosti eradikovat. Na vzestupu byl v letech 2000 až 2010 hlavně přístup k elektřině a ke kanalizaci (Brazílie se však propadla ze 48 % na 36 %). Posuny okolo deseti procent zaznamenaly Panama, Ekvádor a Peru. Bolívie, Kostarika a Brazílie spíše stagnovaly (Freire 2005).

Další problematikou služeb je omezený přístup indiánů na trh. Ten je často asociován s limitovanými technickými schopnostmi a omezeným přístupem k nejnovějším technologiím. Výpočetní technika a připojení na internet poskytuje základní přístup k celému spektru základních informací a služeb (vzdělání, finanční transakce). Moderní technologie přispívají i k indiánské angažovanosti v demokratických procesech (World Bank 2012). LA se dokonce stala druhým nejrychleji rostoucím trhem mobilních technologií na světě a tvoří až 3,7 % HDP regionu (GSMA 2014). Neindiánská populace však opět těží více z benefitů modernizace. U domorodých populací se vyskytuje v LA o polovinu méně mobilních telefonů než u nedomorodých. V Bolívii je přístup k internetu až čtyřikrát menší u domorodého obyvatelstva a v Guatemale dokonce šestkrát. Pokud má ve státě LA polovina indiánů přístup k počítači, dá se to považovat za úspěch. Státy s nejlepším přístupem indiánů k počítači se řadí např. Bolívie (15 % domorodé populace, 36 % nedomorodé) nebo Chile (10 %, 23 %). Velké státy LA s velmi nízkým přístupem indiánů k počítači jsou Venezuela (3 %, 13 %) a Kolumbie (2 %, 16 %). Tato „digitální propast“ posiluje již zavedené formy exkluze, protože v čím dál více globalizované LA je přístup k moderním technologiím znakem sociálního kapitálu (Freire 2005).

5.1.2 Diskriminace a naděje na změnu

Indiáni jsou nejčastěji diskriminovanou komunitou v zemích LA, přestože v jejich zemích jsou uznána jejich práva a myšlenky multikulturalismu jsou přímo zakotveny v ústavě. V průzkumu indiánské diskriminace více než polovina respondentů ze zemí, kde žijí početné indiánské komunity, uvedlo, že se cítí být diskriminováni (Freire 2005).⁵ Studie dokazují, že jedním z nejzávažnějších následků trvalých úkazů vyloučení je nižší schopnost nalezení cesty z chudoby (Appadurai 2004). Jejich naděje na vyšší sociální mobilitu jsou často velmi nízké a většina z nich vidí sebe v budoucnosti méně bohaté, než se ve stejném průzkumu vidí nedomorodí obyvatelé (Freire 2005).⁶ Tudíž demotivace způsobená konstantní exkluzí a diskriminací může zmařit i ty cesty k vyšší životní úrovni, které jsou dostupné.

5.2 Migrace a urbanizace

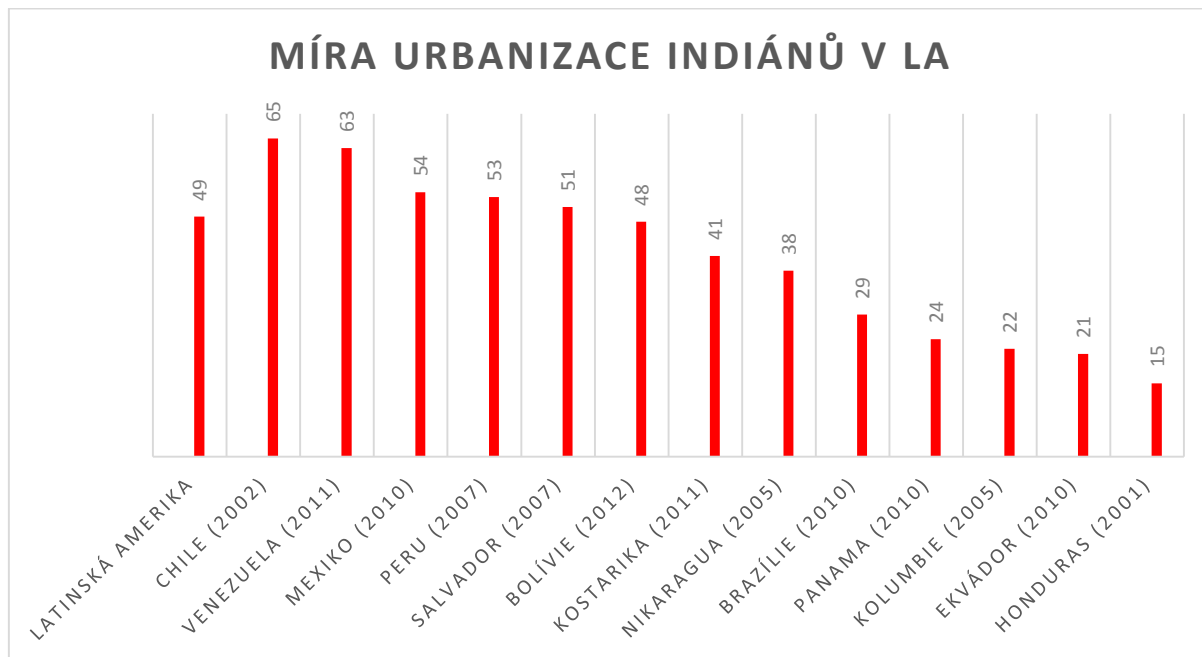
Tradiční teritoria tvoří jeden z hlavních odkazů sebeurčení, identity a historické kontinuity indiánskému lidu, proto může být závažjící zjištění, že v současnosti 49 % obyvatel LA indiánskému původu žije v urbánních oblastech. Na tomto čísle se podepsalo hned několik faktorů, jako je např. odebrání území, ekologické znehodnocení, nucené přemístění vyvolané násilím. Jsou to také ale i benefity bydlení v městských oblastech (např. lepší přístup k službám). Městské prostředí také poskytuje ženám možnost uniknout od genderových rolí, přestože čelí řadě rizik, které mužům hrozí méně nebo vůbec (bezpečí, hrozba HIV/AIDS, nerovné pracovní příležitosti). Studie Programu OSN pro lidská sídla (UN-HABITAT) dokazuje, že domorodé ženy užívají větších ekonomických, sociálních a politických svobod než ve venkovských oblastech, ze kterých přicházejí. Celkově je žen ve městech, i přes zmíněná rizika, více než mužů a roste rychleji počet domácností, jejichž „hlavou“ je žena (Chant 2013). Nejvýraznější urbanizací domorodého obyvatelstva disponují státy Chile a Venezuela, kde žije v městských oblastech přes 60 % indiánů (Freire 2005).

---

⁵ Informace v dokumentu vychází z průzkumu LATINOBARÓMETRO 2011. Více na: <http://www.latinobarometro.org/lat.jsp>

⁶ Viz předchozí pozn. pod čarou

Jednou z příčin výrazné urbanizace domorodého obyvatelstva v LA je fakt, že samotná LA patří mezi regiony s největší mírou urbanizace na světě (76 % celkového obyvatelstva). Je pravděpodobné, že urbanizační faktory působí z podstatné části na celou populaci LA stejnou mírou. Indiány nevyhnutelně tato skutečnost rozděluje na modernizovanější urbánní a tradičnější rurální skupiny. Tento fakt vyvolává kontroverze při řešení otázky zahrnutí obou „táborů“ v rozvoji. Vysoké míře urbanizace předcházela za poslední dvě dekády masivní migrace z venkova do měst (Freire 2005).

Zdroj: Freire 2005 (vlastní zpracování)

Závažným problémem je pro domorodé komunity odštěpení od základních státních služeb a benefitů. Logicky je tento problém nejzávažnější pro v rurálních oblastech, kde se vyskytuje neporovnatelně méně služeb a tržních příležitostí. Šance na dokončení vzdělání se dramaticky zmenšují pro domorodé obyvatele rurálních oblastí s každým jeho stupněm. Indiánské dítě žijící v urbanizované oblasti má 1,6krát vyšší šanci na dokončení studia. U střední školy se šance zvyšuje na 3,6 a u vysoké školy (třetího stupně vzdělání) je téměř osmkrát větší pravděpodobnost, že ji student(ka) dokončí. Rozdíly mezi venkovem a urbanizovanými oblastmi se samozřejmě liší stát od státu. Například největší rozdíly v pokrytí území elektrinou trpí Panama, Bolívie a Peru, na druhé straně stojí Venezuela, Ekvádor, Brazílie a Chile, kde jsou rozdíly mezi rurálními oblastmi a městy menší. Nejvíce jsou ohroženi indiáni, jejichž mateřtinou jsou domorodé jazyky. Např. v Peru nemá přístup k pravidelným zdravotnickým službám 61 % mluvících kečuánštinou a 80 % mluvících ajmarštinou (Lavandez, Ruel-Bergeron a Leytón 2012). Podobně jsou na tom komunity Amazonie. Pouze 41 % z nich disponuje komunitním zdravotnickým centrem (Instituto Nacional de Estadística) a až 90 % porodů proběhne bez institucionální pomoci. Také je důležité konstatovat, že rozdíly mezi městským a venkovským prostředím jsou mnohem širší mezi indiánskou populací u celé řady služeb (Freire 2005).

Benefity urbanizace však nejsou jedinou příčinou žití indiánů mimo svých tradičních území. Jedním z příkladů je území Amazonie, které zasahuje do devíti států a disponuje největší etnickou a jazykovou diverzitou v regionu. 45 % Amazonie podléhá nějaké formě ochrany a

z toho 21,5 % je považováno za indiánská území. Přesto indiánské komunity čelí řadě nejistot (a to i na chráněných územích). V regionu je rozmístěno 81 oblastí vyhrazených pro těžbu ropy (tzv. „oil blocks“). Dalších 327 je prozkoumáváno a v procesu možného schválení (to je 15 % povodí Amazonky). Indiánská teritoria jsou ohrožována ropnými těžáři nerovnoměrně. V Peru například zasahuje 66,3 % plánovaných těžebních oblastí do indiánských teritorií, v Brazílii žádná (RAISG 2012). Na tomto území se nachází polovina amazonských kmenů. Některé z těchto kmenů žije v „dobrovolné izolaci“ a jiné dokonce na určité úrovni prvního kontaktu s civilizací. Dnes těžební oblasti zahrnují 13 % indiánského území, ale plánované a vyjednávané plochy by obsadily až polovinu. Dalším impulsem vyliďňování indiánských teritorií je legální i nelegální těžba a s ní spojené konflikty. V Peru úřad ombudsmana zaregistroval jen za rok 2012 na 1073 konfliktů s Indiány, z nichž více než polovina byla způsobena těžbou. Na pětina Amazonie byly nalezeny zdroje nerostného bohatství, 20 % tohoto území jsou indiánská teritoria. Specifickým problémem je ilegální těžba zlata. Nedávná zlatá horečka v jihovýchodním departementu Peru Madre de Dios vedla k vážným environmentálním problémům, domorodé obyvatelstvo bylo vystaveno vysokým koncentracím rtuti (CAMEP). Ilegální těžba zlata byla zaznamenána rovněž v Guyaně, Francouzské Guyaně, Surinamu a Brazílii. Je zřejmé, že samotné právní uznání domorodých komunit, resp. jejich práv na určitá území, poskytuje domorodému obyvatelstvu jen minimální ochranu a často je potřeba dalších vládních zásahů, aby se dosáhlo plné ochrany indiánského teritoria. Zájmy těžařských společností a domorodých komunit však nemusí být vždy v konfliktu. Existuje i řada případů, kdy tyto dvě skupiny dokázaly komunikovat a dohodnout se na korektní těžbě prospěšné pro obě strany (Anaya 2013). Při takových dohodách je důležitá role vlády jako mediátora a samozřejmě ochránce indiánských zájmů (Freire 2005).

Je možné, že nejhorším podnětem k migraci indiánů je zločinnost a násilí. Násilí a kriminalita má často původ v ilegálním podnikání. Zhruba 17 % indiánského území v Kolumbii je využíváno k pěstování ilegálních plodin. V důsledku akcí proti pěstitelům koky bylo v Kolumbii vnitřně přesídleno na 125 000 osob indiánského původu. Přestože se na celkové populaci Kolumbie podílejí indiáni jen 3,3 %, tvoří mezi IDPs 17 % (Internal Displacement Monitoring Centre 2013).

Benefity urbanizace však často přináší pro indiány i velká negativa. 36 % domorodců v urbanizovaném prostředí musí žít ve slumech nebo v tzv. „neformálním městě“. Tam na ně často čeká extrémní chudoba a nehygienické, znečištěné prostředí. V životní úrovni a kvalitě života často zaostávají v těchto oblastech za neindiánskou populací a musí čelit novým formám exkluze. Regionální sčítání lidu potvrzují, že indiánů žijících ve slumech je mnohem víc než neindiánských obyvatel (při zjednodušené definici slumu zaměřující se na kritéria jako je absence základních služeb) a to často dvojnásobně i více. Dnes okolo patnácti milionů indiánů žije ve slumech (36 % domorodé populace LA). Slumy jsou však závažným problémem pro celou LA. Až 20 % neindiánské populace také žije ve slumech. V alarmující situaci se nachází Venezuela a Nikaragua, kde přes 60 % urbánního obyvatelstva žije ve slumech. Nejčastějšími problémy slumů v LA jsou absence kanalizace a vody přiváděné z potrubí. V Peru je specifickým problémem kvalita obydlí ve slumech. Lidé často žijí v nedokončených domech nebo přímo v chatrčích. V domácnostech není neobvyklá ani absence podlahy (tzv. „dirt floors“). Slumy většinou postrádají systémy pro vymezení půdního vlastnictví a jsou zranitelné vůči živelným katastrofám. Ohrožuje je kriminalita a jejich trhové příležitosti jsou značně limitované (Freire 2005).

Dalším problémem v tématice rurálních a urbánních oblastí jsou regulační rámce týkající se práv domorodého obyvatelstva. Ukázalo se, že mají minimální nebo žádný vliv na životy indiánů žijících v urbanizovaném prostředí. Navíc strategie vlády a poskytovatelů rozvojové (např. Světová banka) většinou nezahrnují urbánní domorodé obyvatelstvo, protože je jejich pomoc designována pro „tradiční“ rurální oblasti. Tudíž u řady projektů domorodé komunity žijící v urbanizovaném prostředí nesplňují kritéria pro pomoc. Ve městech tudíž indiáni riskují politickou „neviditelnost“ (mohou se objevovat výjimky jako politická angažovanost urbánních indiánů v El Altu). Tato problematika má ještě daleko od vyřešení, jelikož akademická i rozvojová komunita zatím není schopna poskytnout jasná stanoviska týkající se řešení. V urbanizovaném prostředí indiáni velmi rychle ztrácí svou kulturní kontinuitu i tradiční jazyky. Akutně je potřeba vytvořit koncepci, jak přistupovat k domorodému obyvatelstvu v městech tak, aby se chránila jejich kultura a tradice ruku v ruce s růstem jejich životní úrovně (Freire 2005). Vztahy mezi indiánskými a neindiánskými obyvateli LA ovlivňuje velké množství faktorů (historické souvislosti, procentuální zastoupení, politická reprezentace). Jeví se, že míra urbanizace indiánského obyvatelstva rovněž zásadním faktorem (pozitivní i negativní), který určuje mezilidské vztahy v zemi.

5.3 Vzdělání

Politické a společenské změny v přístupu k domorodým komunitám vytvořily prostor pro alternativní formy vzdělání. Ve většině regionu se zákony zabývající se vzděláním změnily, aby se respektovalo právo indiánů na kulturu, jazyk a identitu. Teoretické pokroky a převádění těchto schémat do praxe jsou však dvě odlišné věci (Freire 2005).

Školní docházka je celkově mezi indiánskými dětmi relativně vysoká a na vzestupu. Nejnižší účast mezi dětmi od 6 do 11 let je v Kolumbii (74 %) a nejvyšší v Mexiku a Ekvádoru (96 %). Rozdíly v docházce mezi domorodými a nedomorodými dětmi jsou největší ve státech s malými, rozmanitými a rozptýlenými kmeny a komunitami jako je Kostarika, Venezuela, Kolumbie a Brazílie. V ostatních státech se ale účast indiánské děti blíží účasti dětí nedomorodého původu (obzvláště u základních škol). V roce 2005 byla v Nikaragui dokonce naměřena účast vyšší u domorodých dětí (Freire 2005).

Spojení problematiky genderu a indiánského statusu může mít za následek negativní dopady na vzdělání jedince. Obecně jsou ženy více ohrožené negramotností a předčasným ukončením školní docházky, což je dělá zranitelnými, ale pohlaví se nezdá být jediným zásadním faktorem vedoucím do tohoto stavu. Z hlediska (ne)dosaženého vzdělání se jeví být zásadní kombinace čtyř faktorů. Gender, etnický původ, věk a lokace (Světová banka 2015). Například v Bolívii je nejhorší kombinace v rámci školní docházky žena pocházející z indiánské (nebo jakéhokoliv jiného etnika) rodiny žijící v rurální oblasti. Je hned několik důvodů, proč je gender zásadním faktorem v předčasném ukončení školní docházky. Jsou jimi například absence oddělených hygienických zařízení pro dívky nebo preference chlapců před dívkami rodinami s omezenými finančními prostředky (Freire 2005).

Zmíněná data spíše ale řeší formu než obsah studia. Není důležité pouze vědět, jestli indiáni studují, ale jak studují a jestli jejich výchova a vzdělávání odpovídá nárokům na vzdělání, které jim garantují mezinárodní dohody a zákon. Dosažení vzdělání je například nepřímo spojováno se zanikáním domorodých jazyků. Přes řadu zákonů a regulací chránících řeč i kulturu indiánů, méně než 32 % indiánů z analyzovaných zemí mluvilo svým tradičním jazykem po dokončení základní školy. Po dokončení střední školy jich bylo 5,3 %.

Pohoršující okolností je také fakt, že použití indiánských profesionálů na vytvoření a implementování vzdělávacích osnov, které by tento trend otočily je nepravděpodobné, protože tradičním jazykem mluví pouze 2 % vysokoškolsky vzdělaných indiánů (sčítání lidu). Vzdělávání indiánských dětí jako takové vede i k dalším problémům. Studie prokázaly asociaci mezi klasickým vzděláváním a ztrátou:

- Etno-botanických znalostí (Zent 2009)
- Tradičních lékařských znalostí a schopností (Freire, Tillett 2007)
- Tradičního společenského uspořádání (Rival 2000)

Navíc přístup k mezikulturnímu bilingvnímu vzdělání (dále jen „MBV“) je v LA velmi nepravidelný a nesystematický. V Argentíně například více než 90 % indiánských dětí, které docházely do školy, nebyly vzdělávány ve svých mateřských jazycích, přestože byl v roce 2006 prosazen zákon o vzdělání, který zahrnoval MBV (UNESCO 2010). V Peru od roku 1961 jsou implementovány různé principy MBV a od roku 1993 je IBE dokonce chráněno ústavou. Přesto pouze 38 % indiánských dětí účastnících se základního vzdělání se účastní MBV a pouze polovina učitelů v mezikulturně bilingvních školách mluví jazykem, ve kterém by měli vyučovat (Benavides 2010). Bolívie má pilotní zkušenosti s MBV od roku 1977, v roce 2005 však poskytla MBV jen 22 % lidem, které ho potřebovaly. V Brazílii sice až 90 % učitelů pracujících v MBV jsou indiáni, ale pouze 13 % z nich má dokončené vysokoškolské vzdělání (65 % má dokončenou pouze střední školu). Neschopnost států připravit indiány na globalizovaný svět a zároveň rozvíjet jejich kulturu a identitu často kompenzují iniciativy indiánských a neziskových organizací operujících v tradičních oblastech i metropolích. Celkově je však také častým problémem předpoklad, že indiánský rozvoj je legitimní pouze pokud je diametrálně odlišný od západního (ne všichni indiáni žijí ortodoxně). Jedny z nejradikálnějších politických kroků přišly ke konci prvního desetiletí nového milénia z Ekvádoru (2008) a Bolívie (2009), kde došlo k transformaci ústav. Následně vešly v platnost nové národní vzdělávací zákony. V Bolívii se dosáhly většího pokroku nové vzdělávací osnovy s důrazem na vyvážený vztah mezi západním a domorodým poznáním. Osnovy byly implementované v letech 2013 a 2014 (Freire 2005).

Obecně je důležité indiánské poznání a vědomosti využít v celém rozsahu (tzn. zahrnutí vědomostí a poznání i menších kmenů). Podstatné množství indiánského poznání bylo ztraceno nebo upozaděno, protože se upřednostňovaly vědomosti historicky a početně zvýhodněné národnosti (např. Ajmarové, Kečuánci). Státy LA mají individuální historii přístupu k indiánům a jejich znalostem. Proto je důležité, aby výzkum indiánského poznání probíhal v kontextu jednotlivých států. Výzkum indiánského poznání často probíhá utilitaristicky. Tím se dostává do úzadí výzkum širšího poznání, které nemá v čase výzkumu konkrétní využití. V systému vzdělání států LA jsou obzvláště problematické národní srovnávací testy, které upřednostňují západní utilitaristický pohled a tím odsouvají indiánské vzdělání ještě více na okraj. Důraz by se také měl klást na ženský rozměr poznání (např. v oblasti fyzické i psychické léčby, bylinářství, zachování biodiverzity) (OREALC/UNESCO Santiago 2017).

6 Závěr

Na základě uvedených zdrojů se dá předpokládat, že životní úroveň a postavení domorodých komunit LA se ubírá v obecné rovině správným směrem. Mezinárodní dohody zavazující státy k ochraně práv a svobod domorodého obyvatelstva byly přijaty a tlak na jejich dodržování roste. Indiánská komunita je rozdělena na rurální tradičnější skupinu a urbánní modernější skupinu. Aby se zajistil celistvý rozvoj indiánského lidu, musí vládní politiky zahrnovat obě skupiny. Dokument a jeho zdroje mimo jiné prokazují, že cesta rozvoje indiánských komunit a umožňování jejich participace v celospolečenských otázkách vede k zdravému začleňování indiánů do moderní společnosti, které je možná i efektivnější než samotné asimilační politiky z minulosti. Je třeba indiánské životy pozorovat z jejich perspektivy. Jinak nikdy moderní společnost nebude schopna vytvořit politiky prospěšné pro obě strany. I když západní kultura LA bohatne, rozdíly mezi indiánskou a neindiánskou populací se zmenšují pomalým tempem. Domorodé komunity se však řadí mezi ty nejzranitelnější v regionu, a proto je pravděpodobné, že s nástupem velké hospodářské krize se rozdíly nebudou zvětšovat pomalým tempem, ale razantním. Postavení indiánů tudíž by mohlo připomínat velký balvan, který je společnými silami tlačěn na vrchol. Nahoru se dostává pouze těžkým úsilím, no jakékoli zaváhání může mít nedožrnné následky.

7 Reference

ADAMS, Richard N. A report on the political status of the Guatemalan Maya. *Indigenous peoples and democracy in Latin America*, 1994, 155-186.

ALBÓ, Xavier. And from Kataristas to MNRistas? The surprising and bold alliance between Aymaras and Neoliberals in Bolivia. *Indigenous peoples and democracy in Latin America*, 1994, 55.

ANAYA, Stephen James a ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Extractive Industries and Indigenous Peoples: Report of the Special Rapporteur on the Rights of Indigenous Peoples*. Organizace spojených národů, 2013.

ANAYA, Stephen James. *Indian Givers: What Indigenous Peoples Have Contributed to International Human Rights Law*. , 15.

Application of Convention No. 169 in Latin America [online]. TerraLex, 2010 [cit. 2019-04-25]. Dostupné z:

https://www.carey.cl/download/noticias/application_of_convention_no._169_in_latin_america.pdf

Arjun Appadurai. RAO, Vijayendra a Michael WALTON. *Culture and public action*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2004, s. 26. ISBN 0804747873.

ATAL, Juan Pablo, Hugo ÑOPO a Natalia WINDER. *New Century, Old Disparities: Gender and Ethnic Wage Gaps in Latin America*. Washington, DC: Inter-American Development, 2009.

BAROSSO, L. Roberto. THE SAGA OF INDIGENOUS PEOPLES IN BRAZIL: CONSTITUTION, LAW AND POLICIES. *St. Thomas Law Review*. Miami, FLA.: SAINT THOMAS UNIVERSITY, 1994, (1994-1995), 645-669. ISSN 1065-318X.

BENAVIDES, Martín, Magrith MENA a Carmen PONCE. *Estado de la niñez indígena en el Peru*. Lima, Peru: INEI (Instituto Nacional de Estadística e Informática), UNICEF, 2010. ISBN 978-612-45232-2-9.

BERMUDEZ, Francisco Lopez. Indigenous Peoples and International Law: The Case of Ecuador. *10 St. Thomas law review*. Miami, FLA: SAINT THOMAS UNIVERSITY, 1997, 1997-1998, 175-196. ISSN 1065-318X.

BRADY, Jennifer E. The Huaorani Tribe of Ecuador: A Study in Self-Determination for Indigenous Peoples. *10 HARVARD HUMAN RIGHTS JOURNAL*. Cambridge, Massachusetts: HARVARD HUMAN RIGHTS JOUR, 1997, 1997, 291-312. ISSN 1057-5057.

BRAVO, Karen E. Balancing Indigenous Rights to Land and the Demands of Economic Development: Lessons from the United States and Australia. *30 Columbia Journal of Law and Social Problems*. New York: DARBY PUBLISHING, 1997, 1996-1997, 529-586. ISSN 0010-1923.

BURKE, Pam. Indigenous People of Guatemala. <https://bsos.umd.edu/> [online]. Washington, DC: University of Maryland, 1995, 17. červenec 1995 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <<http://www.bsos.umd.edu/cidcm/mar/indguat.htm>>.

BURKE, Pamela. Highland Indigenous People of Bolivia. <https://bsos.umd.edu/> [online]. Washington, DC: University of Maryland, 1995, 14. srpen 1995 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <<http://bsos.umd.edu/cidcm/mar/hindbol.htm>>.

BURKE, Pamela. Highland Indigenous People of Peru. <https://bsos.umd.edu/> [online]. Washington, DC: University of Maryland, 1995, 14. srpen 1995 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <<http://www.bsos.umd.edu/cidcm/mar/hindperu.htm>>

BURKE, Pamela. Indigenous People in Chile. <https://bsos.umd.edu/> [online]. Washington, DC: University of Maryland, 1995, 29. srpen 1995 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <<http://www.bsos.umd.edu/cidcm/mar/indchi.htm>>

C169 - Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169): Convention concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries (Entry into force: 05 Sep 1991). Geneva: Mezinárodní organizace práce, 1989.

CAMEP. Carnegie Amazon Mercury Ecosystem Project: Major Findings. *CARNEGIE SCIENCE: Global Ecology* [online]. Stanford, CA: The Department of Global Ecology, 2012 [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://www-legacy.dge.carnegiescience.edu/research/CAMEP/Findings.html>

CARRIGAN, Ana. Chiapas: The first post-modern revolution. *Fletcher F. World Aff.*, 1995, 19: 71-98.

CARRILLO, Antonio a Miguel A. PERERA. *Amazonas, modernidad en tradición: contribuciones al desarrollo sustentable en el Estado Amazonas, Venezuela*. Venezuela: Deutsche Gesellschaft [sic] Technische Zusammenarbeit, 1995. ISBN 9800410570.

CEJIS. Bolivia Censo 2012: Algunas claves para entender la variable indígena. *CEJIS: Centro de Estudios Jurídicos e Investigación Social* [online]. Cejis.Org, 4. října 2013 [cit. 2019-04-28]. Dostupné z: <http://www.cejis.org/bolivia-censo-2012-algunas-claves-para-entender-la-variable-indigena/>

CITES, Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. What is CITES?. *CITES: Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora* [online]. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/disc/what.php>

CLASTRES, Pierre, Robert HURLEY a Abe STEIN. *Society Against the State: Essays in Political Anthropology*. New York: Zone Books, 1987. ISBN 9780942299014.

DE PAZOS, Margarita Gonzalez. The Chiapas Uprising and the Negotiating Process. . *Thomas L. Rev.*, 1994, 7: 685-698.

FDFA, Federal Department of Foreign Affairs. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. *Federal Department of Foreign Affairs FDFA* [online]. Federal Department of Foreign Affairs FDFA, 2018, 13.11.2018 [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://www.eda.admin.ch/eda/en/home/foreign-policy/international-law/un-human-rights-treaties/international-covenant-economic-social-cultural-rights.html>

FREIRE, Germán a Aimé TILLET, ed. *Salud Indígena en Venezuela, Volumen II*. Caracas, Venezuela: Editorial Arte, 2007. ISBN 978-980-226-049-2.

FREIRE, Germán a Aimé TILLET, ed. *Salud indígena en Venezuela. Volumen I*. Caracas, Venezuela: Editorial Arte, 2007. ISBN 978-980-226-048-5.

FREIRE, Germán, Orellana SCHWARTZ, Daniel STEVEN, et al. *Indigenous Latin America in the twenty-first century : the first decade (English)* [online]. Washington, D.C. : World Bank Group: Světová banka, 2005. Dostupné také z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/145891467991974540/Indigenous-Latin-America-in-the-twenty-first-century-the-first-decade>

GRANT, Sam. What is the International Convention on the Elimination of Racial Discrimination?. *RightsInfo* [online]. London: RightsInfo, 2017, 27. 3. 2017 [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://rightsinfo.org/explainer-convention-elimination-race-discrimination/>

GSMA. *Mobile Economy, Latin America 2013*. London: GSMA, 2014.

HANNUM, Hurst, ed. *Documents on autonomy and minority rights*. Dordrecht: Martinus Nijhoff, 1993.

HARVARD LAW SCHOOL. HUMAN RIGHTS PROGRAM a Siegfried WIESSNER. Rights and Status of Indigenous Peoples: A Global Comparative and International Legal Analysis. *HARVARD HUMAN RIGHTS JOUR.* Cambridge, Massachusetts: HARVARD HUMAN RIGHTS JOUR, 1999, , 57-128. ISSN 1057-5057.

HELLER, Peter B. a Marcia W. COWARD, FLANZ, Gilbert H., ed. *CONSTITUTIONS OF THE COUNTRIES OF THE WORLD.* Oceania Publications, 1995.

HOLBROCK, Mary J. *Mayan literacy reinvention in Guatemala.* Albuquerque: University of New Mexico Press, 2016. ISBN 9780826357236.

CHANT, Sylvia. (2013) . *Cities through a "gender lens": A golden "urban age" for women in the global South?* . , 1-16. DOI: 10.1177/0956247813477809.

IDMC, Internal Displacement Monitoring Centre. *Global Overview 2012: People Internally Displaced by Conflict and Violence.* Geneva: Norwegian Refugee Council, 2013.

Indigenous Consultation and Participation under Chilean Environmental Impact Assessment [online]. IAIA (International Association for Impact Assessment) [cit. 2019-04-25]. Dostupné z:

<https://conferences.iaia.org/2013/pdf/Final%20papers%20review%20process%2013/Indigenous%20Consultation%20and%20Participation%20under%20Chilean%20Environmental%20Impact%20Assessment%20.pdf>

INEI. *Perú: Perfil Sociodemográfico Informe Nacional.* Lima: INEI (Instituto Nacional de Estadística e Informática), 2018.

International Covenant on Civil and Political Rights. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva), 1976.

JACQUELIN-ANDERSEN, Pamela, ed. *The Indigenous World 2018.* Copenhagen: INTERNATIONAL WORK GROUP FOR INDIGENOUS AFFAIRS, 2018. ISBN 978-87-92786-72-2. ISSN 1024-0217.

KUPPE, René. The Indigenous Peoples of Venezuela and the National Law. *Law & Anthropology*, 1986, 2: 113-138.

LAVANDEZ, Fernando, Julie RUEL-BERGERON a Alejandra LEYTÓN, GOLDMARK, Susan G., C. Felipe JARAMILLO a Carlos SILVA-JÁUREGUI, ed. *Hacia un Perú más saludable: desafíos y oportunidades del sistema de salud: in Perú en el umbral de una nueva era.* 2. dopl. Lima: World Bank, 2012.

MACISAAC, Donna. Peru. In: PSACHAROPOULOS, George a Harry Anthony PATRINOS. *Indigenous People and Poverty in Latin America: An Empirical Analysis.* Washington, DC: Světová banka, 1994, s. 165-169.

MARTÍNEZ COBO, José R. *Final report (1st Part) / submitted by the Special Rapporteur, Mr. Jose R. Martinez Cobo.* Geneva: Organizace spojených národů, 1981.

NAPOLITANO, VALENTINA. Héctor Díaz Polanco, Indigenous Peoples in Latin America: The Quest for Self-Determination (Boulder, CO, and Oxford: Westview Press, 1997), pp. xiii+ 162, pb. *Journal of Latin American Studies*, 1998, 30.3: 641-683.

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. *United Nations* [online]. Organizace spojených národů [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>

OSN. Introduction: Introduction. *Convention on Biological Diversity: Safeguarding Life on Earth* [online]. Organizace spojených národů [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/intro/default.shtml>

OSN. *State of the world's indigenous peoples.* New York: Organizace spojených národů, 2009. ISBN 978-92-1-130283-7.

OSN. United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. *United Nations* [online]. New York: Organizace spojených národů [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html>

PALLEMAERTS, Marc. Development, Conservation, and Indigenous Rights in Brazil. In: *Human rights quarterly*. JOHNS HOPKINS UNIVERSITY PRESS, 1986, s. 374-400. ISSN 1085-794X.

PSACHAROPOULOS, George a Harry Anthony PATRINOS. *Indigenous People and Poverty in Latin America: An Empirical Analysis*. Washington, DC: Světová banka, 1994.

RAISG. *Amazonia under pressure*. Bogotá, Colombia: Red Amazónica de Información Socioambiental Georreferenciada, 2012. ISBN 9788582260067.

REMY, María Isabel. The indigenous population and the construction of democracy in Peru. *Indigenous peoples and democracy in Latin America*, 1994, 107-130

REPORT FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL: Review of progress of working with indigenous peoples. Brussels: COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 2002.

RIVAL, Laura. *Formal schooling and the production of modern citizens in the Ecuadorian Amazon*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2000. ISBN 9780742501195.

SCHEMO, Diana Jean. Brazil Indefinitely Postpones Ruling on Indian Land Claims. *The New York Times* [online]. New York: The New York Times Company, 1996, 11. říjen 1996, **1995-1996** [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1996/10/11/world/brazil-indefinitely-postpones-ruling-on-indian-land-claims.html>

SCHREIBER, Frances. Mexico on the Eve of Salinas: The Laws and Policies of Foreign Investment. . *Thomas LF*, 1988, 1: 23-56.

SPUTNIK. Indígenas de Ecuador reclaman al Gobierno que ordene amnistía para 197 líderes. *Sputnik Mundo* [online]. Sputnik, 2017, 14.09.2017 [cit. 2019-04-28]. Dostupné z: https://mundo.sputniknews.com/america-latina/201709141072341075-respuesta-requerimientos-indigenas/?utm_source=short_direct&utm_medium=short_url&utm_content=gKQk&utm_campaign=URL_shortening

STEVENS, Caleb, Robert WINTERBOTTON, Jenny SPRINGER a Katie REYTAR. *Securing Rights, Combating Climate Change: How Strengthening Community Forest Rights Mitigates Climate Change*. Washington, DC: World Resources Institute, 2014. ISBN 978-1-56973-829-0.

SVĚTOVÁ BANKA. *Bolivia - Challenges and constraints to gender equality and women's empowerment*. Washington, D.C: World Bank Group, 2015.

SVĚTOVÁ BANKA. *Gender in Bolivian Production: Reducing Differences in Formality and Productivity of Firms*. Washington, DC: Světová banka, 2009. ISBN 978-0-8213-8014-7. ISSN 978-0-8213-8016-1.

SVĚTOVÁ BANKA. *INCLUSION MATTERS: THE FOUNDATION FOR SHARED PROSPERITY*. Washington, DC: Světová banka, 2013.

SVĚTOVÁ BANKA. *Information and Communications for Development 2012: Maximizing Mobile*. Washington, DC: Světová banka, 2012. ISBN 978-0-8213-9587-5.

SWEPSTON, Lee. The Indian in Latin America: Approaches to Administration, Integration, and Protection. Buffalo: *Buffalo Law Review*. International Labour Office, 1978, **1978**(4), 715-756. [cit. 2019-04-26]. Dostupné z: <https://digitalcommons.law.buffalo.edu/buffalolawreview/vol27/iss4/7>

TAYLOR, Kenneth I. Body and Spirit Among the Sanuma (Yanoama) of North Brazil. In: BROWMAN, David L. a Ronald A. SHWARZ. *Spirits, Shamans, and Stars: Perspectives from South America*. The Hague: Mouton, 1979, s. 201-221. ISBN 9027978905.

The American Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. *Indian Law: Resource Center* [online]. Helena (Montana): Indian Law Resource Center [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <https://indianlaw.org/adrip/home>

THE INDIAN LAW RESOURCE CENTER. Nicaragua is Sued Before the Inter-American Court of Human Rights. *INDIAN RIGHTS HUMAN RIGHTS*. Helena, MT: The Indian Law Resource Center, 1999, **1999**(1), 1.

UNESCO OFFICE SANTIAGO AND REGIONAL BUREAU FOR EDUCATION IN LATIN AMERICA AND THE CARIBBEAN. *Indigenous knowledge and practices in education in Latin America:: exploratory analysis of how indigenous cultural worldviews and concepts influence regional educational policy* [online]. Chile: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization and the Regional Office for Education in Latin America and the Caribbean, 2017 [cit. 2019-05-06]. Dostupné z: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247754_eng

UNESCO. *World Data on Education, VII Ed. 2010/11* [online]. UNESCO-IBE [cit. 2019-04-25]. Dostupné z: http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Argentina.pdf

UN-HABITAT, United Nations Human Settlements Programme. *STATE OF WOMEN IN CITIES 2012-2013: GENDER AND THE PROSPERITY OF CITIES*. Nairobi: UN-Habitat, 2013. ISBN 978-92-1-133399-2. ISSN 978-92-1-132553-9.

UNICEF. Convention on the Rights of the Child. *Unicef: For Every Child* [online]. Unicef, 2014, 4. 11. 2014 [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/crc/>

UNIVERSITY OF MINNESOTA. STUDY GUIDE: The Rights of Indigenous Peoples. [Http://hrlibrary.umn.edu/edumat/](http://hrlibrary.umn.edu/edumat/) [online]. Minnesota: University of Minnesota Human Rights Center, 2003 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <http://hrlibrary.umn.edu/edumat/studyguides/indigenous.html>

UNIVERSITY OF MINNESOTA. STUDY GUIDE: The Rights of Indigenous Peoples. [Http://hrlibrary.umn.edu/edumat/](http://hrlibrary.umn.edu/edumat/) [online]. Minnesota: University of Minnesota Human Rights Center, 2003 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <http://hrlibrary.umn.edu/edumat/studyguides/indigenous.html>

VAKIS, Renos, Jamele RIGOLINI a Leonardo LUCCHETTI. *Left Behind: Chronic Poverty in Latin America and the Caribbean*. Washington, D.C: Světová banka, 2016. ISBN 9781464806605.

ZENT, Stanford. Traditional ecological knowledge (TEK) and biocultural diversity: a close-up look at linkages, delearning trends & changing patterns of transmission. In: UNESCO, P. BATES, M. CHIBA, S. KUBE a D. NAKASHIMA. *Learning and Knowing in Indigenous Societies Today*. Paříž: UNESCO, 2009, s. 39-58.